

Upptäck i tid

Om kommunernas stöd till barn som växer upp i familjer med missbruk

Resultat av årets kommunenkät

Forskare: Handfallna vuxna sviker barnen

Förskolans rutiner ger mod att stötta

RAPPORT 2016

Förord

Det händer mycket kring frågan barn i missbruksmiljö just nu – filmer produceras, böcker ges ut, forskning publiceras, nätverk bildas. Det är härligt att kunskap och engagemang ökar, att fler ser att trots en jobbig uppväxt går det att må bra och bli framgångsrik – förutsatt att man får rätt stöd av kloka vuxna. Fast ibland känns det ändå som om ingenting händer.

En bråkdel av alla barn som lever med en vuxen som dricker för mycket får stöd. Det visar Junis rapport – igen. För trettonde året i rad ser vi att flera kommuner inte ens erbjuder något riktat stöd. Fortfarande. Detta är ett oerhört stort misslyckande som kräver krafttag.

Återigen får vi svaret att det som främst behövs är ett bättre samarbete. Jag skulle vilja bjuda in kloka människor att göra en stor matris över vem som gör vad för att förbättra livet för dessa barn. Vilka beslut behöver fattas i kommuner, landsting och riksdag? Vilka åtgärder behöver genomföras på lärarutbildningar, i klassrum, på arbetsplatser, i föreningar? För det är ju så att alla aktörer behövs för att barn som har det trassligt hemma ska kunna må bättre.

Forskare vid Uppsala universitet har intervjuat barn och unga i familjer med missbruk. En av de viktigaste sakerna jag tar med mig är att barnen gång på gång talar om att det viktigaste är att den vuxne (utanför familjen) är snäll. "Snäll" innebär att denne ska vara genuint intresserad av det enskilda barnet, barnet ska känna att han eller hon är viktig för den vuxne.

Låt oss ta till oss detta, och med politiska beslut och samordning visa att vi är genuint intresserade av att göra skillnad för barnen. Att barnen får stöd är deras rättighet. Och din och min skyldighet.

Mona Örjes
förbundsordförande
IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis

PUBLICERAD AV IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis
ADRESS Box 12825, 112 97 Stockholm
E-POST info@junis.org TELEFON 08-672 60 70
REDAKTÖR OCH SKRIBENT Helena Wannberg
ANALYS AV KOMMUNENKÄTENS RESULTAT Berth Andersson Hagel
OMSLAGSBILD Pixhill/dotshock
BILDER (där inte annat anges) Pixhill
LAYOUT Pontus Landström
ISBN 978-91-85357-18-5
TRYCK Larsson Offsettryck, Linköping 2016

Rätten till stöd är vuxnas ansvar

Det är okej att prata om hur det är hemma. Jag är inte ensam om att ha det så här. Så ska alla barn i missbruksmiljö kunna känna. Stödet till barnen är ett ansvar för oss vuxna. Detta är utgångspunkten för denna rapport från IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis.

Junis driver inte stödverksamhet för barn i familjer med missbruk, men eftersom vi vänder oss till alla barn förstår vi att det i våra föreningar även finns barn till föräldrar som dricker för mycket. Junis verksamhet bygger på att barn får vara barn, på gemenskap och allas lika värde. Våra ledare och aktiviteter är garanterat drogfria. Vi vet att föreningsverksamhet och vettiga vuxna är viktiga skyddsfaktorer för barn som har det tufft.

Junis ser att vuxnas missbruk är ett problem för barn. Med vår rapport vill vi driva på utvecklingen så att alla barn som växer upp i missbruksmiljö erbjuds stöd från samhällets sida.

Junis rapport består av följande delar:

- I rapportens andra del finns en redovisning av resultatet från vår enkät till landets alla kommuner, där vi frågat vilket stöd de erbjuder barn i missbruksmiljö. Resultatet diskuteras utifrån forskning på området. Enkätens huvudfrågor redovisas även kommunvis i tabellform. Enkäten har skickats ut årligen sedan 2004.
- Vår rapport skildrar även goda exempel på verksamhet, om viktig forskning och människor som brinner för barn som växer upp i missbruksmiljö. Dessa artiklar finns i rapportens första del.
- Sist i rapporten ger vi tips på böcker, filmer och sajter som kan ge ny kunskap, inspiration och stöd.

Att barn får vara barn är en viktig fråga i Junis verksamhet.

Barn i missbruksmiljö, beroende, riskbruk...

Det finns många termer och definitioner på ett problematiskt förhållande till alkohol och andra droger, och de barn som lever i den miljön.

Termerna har olika betydelse beroende på verksamhet och yrkesgrupp. I socialtjänstlagen används benämningarna "missbruk" och "missbrukare",

men en definition av dessa saknas. Inom vården finns flera olika screeningmetoder för att bedöma riskbruk, skadligt bruk och beroende av alkohol respektive narkotika hos vuxna. För diagnostik av sjukdomar inom hälso- och sjukvården, dit missbruk/beroende och psykisk ohälsa räknas, används olika klassifikationssystem.

Beroende på system kan man utifrån en rad kriterier ställa diagnoserna beroende, missbruk eller skadligt bruk.

För alkohol talas det även om riskbruk, men detta är inte en diagnos. Med det avses oftast en hög genomsnittlig konsumtion av alkohol eller intensivkonsumtion av alkohol minst en gång i månaden.

I Junis rapport begränsar vi oss inte till en speciell definition. Vi utgår ifrån hur barnen upplever sin situation, och deras rätt till stöd.

Läs mer: Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård, 2014 Socialstyrelsen, www.socialstyrelsen.se

Nya vägar gav förskolan mer barnfokus

Socialtjänsten på Södermalm fick väldigt få orosanmälningar från förskolan jämfört med skolan. Men kunde det verkligen vara så att det inte fanns några förskolebarn som levde med exempelvis missbruk? Insikten om brist på rutiner, handlingsplaner och kunskap ledde till ett spännande samarbete mellan Ersta Vändpunkten, förskolan och socialtjänsten.

För dem som jobbar med barn som lever med missbruk är Ersta Vändpunkten kända som pionjä-

rer. De var först i Sverige med att enbart rikta sig till anhöriga och har bedrivit sin stödgruppsverksamhet sedan 1986. Men långt ifrån alla som jobbar med barn och ungdomar känner till Ersta Vändpunkten, och de såg ett behov av att skapa ett mer långsiktigt samarbete, som inte enbart hängde på enskilda eldsjälär.

– Vi ville nå ut och få fler att känna till vad vi gör, berättar Oskar Palmback som har varit

med i projektgruppen sedan start. Vår första tanke var att vi skulle in i skolvärlden.

En kontakt togs med socialtjänsten med frågan: var gör vi mest nytta? Svaret blev inte skolan, utan istället förskolan.

Ersta Vändpunktens första tanke var att det främst behövdes kunskap om barn i missbruksmiljö.

– Vi utgick ifrån att förskolorna hade egna handlingsplaner för hur man exempelvis agerar om en förälder kommer berusad och hämtar sitt barn, säger Marie Holst som är gruppledare.

Men det visade sig snart att den typen av konkreta handlingsplaner saknades. Elevhälsoteam, som finns inom skolan, fanns inte heller på förskolan.

Stereotypa bilder

Samarbetsprojektet med förskolan och socialtjänsten utvecklades till att både handla om att sprida kunskap och att arbeta fram en modell för hur förskolans personal kan agera då man misstänker eller vet att det finns en missbruksproblematik.

Projektet inleddes med föreläsningar för alla pedagoger inom stadsdelens förskolor. Inför träffen fick deltagarna skriva egna frågor om sådant som de undrade över.

– Det kunde exempelvis vara frågan ”Hur kan man skilja på festedrickande och alkoholism?”, säger Oskar Palmback.

Det blev tydligt att det fanns en hel del stereotypa bilder av

Bild: Helena Wamberg

Oskar Palmback och Marie Holst är imponerade av förskolans kunskapssug.

missbruk, missbrukare och även av de barn som växer upp med detta.

– Stereotypen är ett barn som bråkar, har dåligt med kläder och så vidare. Vi pratade om att det kan vara bra att vara uppmärksam även på andra signaler. Som när ett barn tar väldigt mycket ansvar, och alltid hjälper pedagogerna att städa exempelvis.

– Vi kände att det fanns ett väldigt stort sug efter kunskap, pedagogerna var nyfikna och vi blev imponerade av att de också vågade säga ”det här har vi inte koll på”, säger Oskar Palmback.

Alla ska våga agera

Ett mål från Ersta Vändpunktens sida var att få pedagogerna att känna att de fick tillräcklig säkerhet för att våga agera om de märker att ett barn far illa. Stödinsatser till ett barn ska inte hänga på att enskilda eldsjälär klarar av att ta de svåra samtalen. En viktig nyckel till att vem som helst ska klara av att hantera

Pedagoger inom förskolan kan få livsavgörande betydelse för barn som har det tufft hemma, genom att vara vuxna som lyssnar och ser.

svåra situationer är att kunna luta sig tillbaka mot fastställda rutiner och ha en manual för hur man ska gå tillväga.

Oskar Palmbäck och Marie Holst jämför det med andra typer av krissituationer, där det finns nödutgångar, brandsläckare och en pärm där det står vart man ska ringa. En plan som förhindrar att inte alla springer åt olika håll vid en kris.

– Vi ville ha en egen ”brand-pärm”, med rutiner och telefonnummer. En manual som man som personal kan vila i.

Skapade rutiner

Eftersom förskolorna inte redan hade den här typen av rutiner, behövde de skapas. Ersta Vänd-

punkten tog hjälp av ett arbetslag från en av de medverkande förskolorna. Tillsammans utgick man ifrån ett konkret fall med ett barn där det fanns en missbruksproblematik. Detta blev utgångspunkten för att försöka hitta nya sätt att agera. I samtalen med förskolans personal blev det snart tydligt att de hade ett stort fokus på föräldern och kände lojalitet med denne.

– Förskollärarna visste väldigt mycket om hur föräldern hade det och tappade fokus på hur barnet upplever situationen, berättar Oskar Palmbäck. Vi diskuterade med pedagogerna om hur vi istället kunde se hur barnet har det.

Det nära samarbetet med för-

skoleenheten blev till en modell för rutiner.

– Nu har alla förskolor i Södermalms stadsdel ett USB-minne med dessa rutiner och telefonlistor på vilka stödfunktioner som finns i närheten, berättar Oskar Palmbäck.

Rutinerna går att tillämpa även av andra förskolor, och fylla på med de uppgifter som gäller just där.

Oskar Palmbäck och Marie Holst är medvetna om att det inte räcker med att rutinerna finns på plats på förskolan – kunskap

och medvetenhet är en färskvara. Ett sätt att försäkra sig om att detta lever vidare blev inrättandet av så kallade barnombud på

”Vi ville ha en manual som man som personal kan vila i.”

Södermalms förskolor. (Läs mer i artikeln ”Rutiner ger mod att stötta förskolebarnen”, sidan 13.)

En konkret följd av samarbetet med förskolan på Södermalm blev också att Ersta Vändpunkten själva utvecklade ett så kallat

NYA VÄGAR TILL STÖD

”Nya vägar till stöd för barn i familjer i beroende” är namnet på ett tvåårigt samarbetsprojekt mellan Ersta Vändpunkten och Södermalms stadsdel. Projektet pågick 2012–2014, och genomfördes med stöd av Marcus och Amalia Wallenbergs minnesfond och Maria och Högalids sjukvårdsförening.

Syftet med projektet var att ge stöd åt förskolans personal i frågor som gäller föräldrar med missbruk, för att tidigare kunna upptäcka och ge stöd åt barnen och deras familjer.

Det finns få verksamheter i Sverige som vänder sig till barn i förskoleålder, och de flesta förskolor saknar handlingsplaner för att hantera missbruksproblematik.

Resultat av projektet:

- Rutiner och handlingsplaner för förskolan har utarbetats.
- Ersta Vändpunkten har utarbetat en ny metod för stöd till barn i förskoleåldern, 4–6 år, och deras föräldrar.
- Barnombud har inrättats på samtliga förskoleenheter inom Södermalms stadsdel.
- Personal på förskolan har erbjudits föreläsning och fördjupning kring barn i familjer med missbruk.
- Alla förskolor på Södermalm har fått ett USB-minne som innehåller rutiner, handlingsplaner, föreläsningmaterial från utbildningsdagarna samt kontaktlistor.

Mer information om projektets resultat och rutiner samt kontaktuppgifter finns på Ersta Vändpunktens hemsida, www.erstadiakoni.se

program för 4–6-åringar. Om förskolorna nu blev bättre på att uppmärksamma barn som levde med missbruk, behövde det även

”Barnens reaktioner är väldigt lika, oavsett ålder.”

finnas grupper att hänvisa barnen till. En del av deltagarna har hittat till stödverksamheten tack vare förskolornas rutiner.

– I gruppen med de mindre barnen jobbar vi mycket med bilder och böcker, säger Marie Holst som delvis har fått hitta nya sätt att ta upp frågor om hur det kan vara att ha en förälder som dricker, tar droger eller missbrukar läkemedel.

Så kallade situationsbilder är ett bra pedagogiskt verktyg som används på Vändpunkten. Då får barnen prata utifrån vad de

tycker händer på en viss bild.

– Det kan bli samtal om hur det är att inte kunna väcka sin förälder, om vilken skräck det är, säger Marie Holst.

– Det är viktigt att vi pratar om de här sakerna, för det påverkar ju barnen att vara med om detta, fortsätter Oskar Palmback. Om en vuxen istället säger eller signalerar ”det här ska vi inte prata om”, då är risken stor att barnet aldrig berättar om det svåra igen.

Konstig på toaletten

Marie Holst berättar om en liten kille som var rädd för att gå in på toaletten. Det visade sig att han uppfattade det som att man blir konstig där. För det var nämligen det som hände hans förälder efter att ha varit på toaletten.

Även små barn kan vara medvetna om att föräldern har ett

NYTT PROGRAM FÖR FÖRSKOLEBARN

Ersta Vändpunktens så kallade barnprogram arbetar med grupper indelade efter ålder, 4–6 år, 7–9 år samt 10–12 år. I barngruppen för de yngsta barnen finns alltid en förälder med i en grupp som träffas parallellt med barngruppen.

I grupperna träffas barn som växer upp i familjer med pågående missbruk eller i familjer där det tidigare funnits missbruk. Ersta

Marie Holst.

Vändpunkten erbjuder även grupper för tonår (13–16 år), unga vuxna (17–25 år) och olika program för vuxna och föräldrar.

TIPS FRÅN OSKAR OCH MARIE:

- Lyssna till barnet – var nyfiken! Visa att du är en vuxen att lita på.
- Stöd till barn får inte stå och falla med eldsjälar. Ta reda på om ni på er förskola har handlingsplaner och rutiner. Om inte – upprätta rutiner som alla känner till och kan följa.
- Kom ihåg att en orosanmälan till socialtjänsten innebär att du anmäler oro. Du anmäler inte föräldern, utan din oro för att barnet far illa. Det är inte din uppgift som pedagog att utreda eller komma med bevis. Fortsätt anmäla om du känner oro

trots att en orosanmälan redan är gjord.

- Ha som rutin att redan vid inskrivningssamtalet informera föräldrarna om förskolans rutiner om hur ni exempelvis hanterar en förälder som kommer berusad, och hur ni gör kring orosanmälan.
- Missbruksproblematik är en komplex fråga, det blir inte alltid perfekt när man försöker ha samtal och ge stöd. Men det går att ta upp bollen igen om man misslyckas första gången. Ta hjälp för det som känns svårt! Samarbeta med socialtjänst, stödgruppsverksamhet och liknande.

Barn märker när en förälder förändras, och barnets oro måste bekräftas. Det är Ersta Vändpunktens erfarenhet.

missbruk. Vissa barn kanske inte vet exakt vad som händer men de märker en tydlig förändring hos föräldern som kan vara skrämmande. Därför måste barnens oro och rädsla bekräftas, menar Oskar Palmbäck och Marie Holst. I stödgruppen får barnet äntligen en förklaring till vad som händer och varför.

De nya erfarenheterna av att jobba med små barn har gett en fördjupad insikt om hur barn påverkas av en vuxens missbruk.

– Barnens reaktioner är väldigt lika, oavsett ålder, menar Oskar Palmbäck.

Slutsatsen är att det verkligen är viktigt att vuxenvärlden uppmärksammar och stöttar även de

yngre barnen. Oskar Palmbäck och Marie Holst hoppas att modellen med samverkan mellan förskola, stödverksamhet och socialtjänst är något som sprids över landet. Kunskap om barn i missbruksmiljö, och hur man kan arbeta med att se och stötta dessa barn borde även vara en del i utbildningarna för alla pedagoger i såväl förskola som skola, menar Oskar Palmbäck.

– Pedagogerna kan ha livsavgörande betydelse för de här barnen. Barnen har rätt att mötas av trygga vuxna. ■

Läs om förskolornas erfarenhet av samarbetet med Ersta Vändpunkten.

Rutiner ger mod att stötta förskolebarnen

En större säkerhet kring att fråga, agera – och anmäla. Det är en effekt av samarbetet mellan Södermalms förskolor och Ersta Vändpunkten.

– Jag upplever att vi har blivit mer öppna med att se saker i och med det här projektet. Det är fler pedagoger som inte är rädda för att ta tag i sådant som de lägger märke till.

Det säger Hanne Höylo Olsen som är en av dem som numera är så kallat barnombud inom förskolan på Södermalm i Stockholms stad. Som barnombud har hon en stödfunktion gentemot sina kollegor, och ska bidra till att barnperspektivet stärks.

Konkreta exempel

Hanne Höylo Olsen har en positiv upplevelse av samarbetet med Ersta Vändpunkten, som hon beskriver som tydliga och kompetenta.

– Exempelen som de tog upp var lätta att omsätta till förskolans vardag, menar Hanne Höylo Olsen som har många års erfarenhet av att jobba med ”svåra” frågor inom förskolan.

– Vårt samhälle behöver förhålla sig till svåra frågor, oavsett om det handlar om missbruksproblematik, psykisk ohälsa eller problematik kopplat till att ha flytt till Sverige, menar hon.

– Många av de vuxna som har det svårt, har även barn. Och de barnen kommer till oss i förskolan. Ju mer vi pedagoger kan om olika frågor, ju mer vågar vi säga och agera.

”Vad händer vid anmälan?”

Men kompetensen kring att tala om och hantera missbruksproblematik är inte speciellt hög inom förskolan. Osäkerheten är ofta stor, något som Agneta Forsberg har märkt. Hon är utvecklingschef för förskoleenheterna i Södermalms stadsdel.

– En återkommande fråga när jag träffar chefer och pedagoger i olika sammanhang är: Vad exakt händer när man gör en anmälan till socialtjänsten?

Agneta Forsberg kände till ganska lite om Ersta Vändpunkten och dess arbete, men när hon fick frågan om förskolorna på Södermalm ville medverka i projektet, insåg

hon snart att förskolan hade mycket kunskap att hämta.

Både Agneta Forsberg och Hanne Høylo Olsen är inne på

”Det handlar om att inte väja för att följa upp det som barnen själva säger.”

resonemanget att många pedagoger inom förskolan får en väldigt nära relation till föräldrarna. Man träffas i samband med lämning och hämtning, det blir samtal om högt och lågt. I och med denna nära relation kan det också uppstå en lojalitetskonflikt.

– Det kunde uppstå tankar som att ”det kan nog inte vara så att hen dricker”, menar Agneta Forsberg.

Vet mycket men gör minst

Hanne Høylo Olsen håller med om att kunskapen varit låg:

– Vi som jobbar inom förskolan vet väldigt mycket om hur barnen har det, i och med att vi har en nära relation med föräldrarna. Men vi är de som gör

minst, när det gäller exempelvis anmälan till socialtjänsten. Min bild är dessutom att det generellt sett finns en stor okunskap kring de här frågorna på chefsnivå, vilket är lite skrämmande.

Agneta Forsberg tror också att det kan ha funnits en bild av att i en stadsdel som Södermalm är inte missbruk något stort problem.

– Här på Södermalm är missbruk kanske inte lika synligt som i vissa andra områden, men problemen finns i lika stor utsträckning här.

Utlämnade till vuxna

Barn i förskoleåldern är på många sätt väldigt utlämnade till ett begränsat antal vuxna. Barnen vistas främst i hemmiljön och i förskolan, och det är de vuxna på de två ställena som har möjligheten att lägga märke till hur barnet mår. De vuxna inom förskolan har med andra ord ett mycket stort ansvar att agera om de känner oro för ett barn.

HANNE HÖYLO OLSENS TIPS:

- Ha alltid barnet i fokus!
- Se till att varje förälder har en god relation med någon pedagog.
- Se till att förskolan har böcker som tar upp ”svåra” frågor.
- Barn som lever med exempelvis missbruk hemma behöver vuxna som lyfter de frågor som är viktiga för barnen.
- Våga återkoppla till sådant som barnet har berättat om och fråga mer. Om du som vuxen visar att du har lyssnat känner barnen att det är okej att prata om detta.
- Var observant på att hos små barn som inte har ett språk ännu sätter sig mycket i kroppen.

Bild: Wida Kristiansson

De vuxna inom förskolan har ett stort ansvar att agera om de känner oro för ett barn.

Föreläsningarna från Ersta Vändpunkten innebar en ögonöppnare för pedagogerna. De utgick från konkreta situationer och dilemman som kan uppstå, och inte minst omvälvande blev det att lyssna till föräldrar som tidigare haft ett aktivt missbruk under åren då deras barn gick i förskolan. Föräldrarna kunde bland annat berätta om sina metoder för att manipulera förskolans personal för att dölja hur det var hemma.

– Det var fantastiskt bra och en stark upplevelse att lyssna till dem, säger Agneta Forsberg som snart märkte att projektet väckte många nya frågor hos pedagogerna. Det växte även fram en insikt om att det fanns mycket som förskolan behövde jobba mer

med, exempelvis genom att skapa handlingsplaner.

– Den här kompetensen som vi skaffat oss via projektet med Ersta Vändpunkten behövde leva vidare på något vis.

Kan bolla med barnombuden

Det var så idén om barnombud uppstod. Varje förskoleenhet på Södermalm har nu utsett ett barnombud, som får olika speciella utbildningsdagar på Ersta Vändpunkten. Agneta Forsberg träffar barnombuden en gång i månaden. Pedagogerna ute på förskoleavdelningarna vet att det är barnombuden de kan vända sig till om de behöver bolla något eller få konkreta råd.

– Ett konkret exempel var en hämtningssituation där en förälder

var påverkad, och en pedagog blev osäker på om hon hade gjort rätt. Då vände hon sig direkt till barnombudet för att få stöd.

"Vi pratar om vilken hjälp som finns att få och vad vi inom förskolan kan göra."

En annan uppgift för barnombuden kan vara att delta vid samtal med föräldrarna, som en tredje part och som någon som har ännu mer kunskap.

Hanne Höylo Olsen märker en stor skillnad efter satsningen tillsammans med Ersta Vändpunkten.

– Vi har blivit bättre på att möta föräldrarna och har fått ett bättre samarbete med dem.

I samtalet med föräldrarna har vi fokus på "hur kan vi tillsammans göra det bättre för ditt barn?". Vi pratar om vilken hjälp som finns att få, exempelvis stödgrupper och från socialtjänsten, och vad vi inom förskolan kan göra.

En mätbar skillnad är att antalet anmälningar från förskolorna på Södermalm har ökat markant.

– Tidigare hade vi oroväckande få anmälningar, säger Agneta Forsberg. Idag är det en snabbare väg mellan misstanke och anmälan, vilket är en konkret följd av den här satsningen.

Osäkerheten bland pedagogerna kring vad som händer vid en anmälan till socialtjänsten är inte lika stor längre, och det finns

även en säkerhet kring det egna agerandet och bemötandet av föräldrarna. Numera får föräldrarna veta redan vid inskolningssamtalen att förskolan agerar vid misstanke om missbruk.

– Då vet alla från början att "så här är det", konstaterar Agneta Forsberg som enbart har mött positiva reaktioner från föräldrarna.

Följ upp det barnen säger

Hanne Höylo Olsen tycker att pedagoger i förskolan ska våga prata mer om "svåra" saker, exempelvis genom att välja högläsningsböcker som tar upp sådana ämnen. Det handlar också om att inte väja för att följa upp det som barnen själva säger.

– Barn berättar ju mycket,

och det är en bra inkörsport att kunna ta upp lite svårare saker. Om de har sagt något man undrar över, ska man inte vara rädd att fråga mer: "Jag tänkte på det du sa förut, kan du berätta mer?" Det finns många exempel på äldre barn som betonar hur viktigt det varit för dem med vuxna som faktiskt sett dem och vågat fråga.

Hanne Höylo Olsen ser också stora fördelar med att ha en öppenhet i mötet med föräldrarna. Målet är att hela tiden ha barnet i fokus.

– Jag har inte mött någon förälder som inte vill det bästa för sitt barn. Vi från förskolan ska förmedla budskapet att "Vi tycker om ditt barn! Vi vill att hen ska leka och utvecklas!" ■

FÖRSKOLANS BARNOMBUD

En konkret följd av samarbetet mellan förskolorna på Södermalm, socialtjänsten och Ersta Vändpunkten var att inrätta speciella barnombud. Barnombuden inom Södermalms förskolor finns till för att minska avståndet mellan förskola, socialtjänst och andra aktörer. Barnombudens roll blir att agera som en stödfunktion vid misstankar om att ett barn far illa och ska kunna hänvisa vidare för hjälp och stöd. Inom förskolorna ska barnombuden verka för att barnperspektivet stärks i arbetet på förskolan och att barnens behov uppmärksammas.

Det är inte barnombudets uppgift att ensam stå för stödarbetet, utan att hjälpa pedagogerna att ha barnets rättigheter som utgångspunkt samt bistå med kunskap och inspiration.

På www.anhoriga.se, Nationellt kompetenscentrum anhöriga, finns filmade föreläsningar från seminariet "Förskolan är livsviktig för små barn med stora bekymmer hemma", som bland annat tar upp samarbetet mellan Ersta Vändpunkten och Södermalms förskolor.

Sju timmar som utvecklar

"Sju timmar om..." är namnet på ett antal utvecklingspaket som tagits fram av Skolverket. Områdena är skolövergripande och målgrupperna är olika; från förskolan till gymnasiet. Som namnet antyder bör det inte ta mycket mer än sju arbetstimmar att bli klar med ett paket.

Utvecklingspaketet om barn som anhöriga tar bland annat upp hur det är att växa upp med en vuxen som missbrukar. Samtliga utvecklingspaket är uppbyggda i olika steg, och inleds med en analys av läget just nu, för att sedan ta del av material i form av till exempel texter och kortfilmer som

sedan diskuteras. Därefter undersöker deltagarna hur det ser ut i den egna verksamheten, drar lärdomar av arbetet för att till sist planera hur man på ett systematiskt sätt kan gå vidare i arbetet.

I "Barn som anhöriga"-paketet ingår filmer från Nka (Nationellt kompetenscentrum anhöriga) där unga berättar om vilken betydelse skolan kan ha för att ge stöd.

Deltagarna ska även ta del av Socialstyrelsens skriftliga stödmaterial, "Barn som anhöriga. Stöd till barn i förskola och skola som har allvarliga svårigheter hemma."

"Sju timmar om..." finns på www.skolverket.se

Handfasta råd för vuxna som känner oro för ett barn

Vad kan du som vuxen göra om du är orolig för att någon annans barn inte mår bra eller kanske till och med far riktigt illa? Svaren ges i Rädda Barnens folder "Orolig för ett barn – vad kan jag göra?". De handfasta råden vänder sig till vuxna som möter barn men inte i sin yrkesroll, utan exempelvis som föreningsledare. Där gäller inte anmälningsplikt till socialtjänsten, som i exempelvis skola och förskola, men likväl kan vuxna känna oro för hur ett barn har det. Syftet med foldern är att ge en vägledning

för att öka tryggheten hos den vuxne att våga och kunna agera, både genom att prata med barn och föräldrar och att kontakta socialtjänsten.

"Orolig för ett barn" ger bland annat exempel på några vanliga tecken på att ett barn far illa. Rädda Barnen uppmanar även föreningar att skapa egna rutiner, som alla ledare känner till, för hur man ska gå tillväga om det uppstår oro för ett barn.

Foldern finns att ladda ner på www.raddabarnen.se

Angelica Ogland med sin Loa och Lena Furberg med sin Ted vill stötta andra föräldrar med adhd att hitta vägar att hantera föräldraskapets utmaningar.

Mammagrupp minskar riskerna

En skrikande, illröd bebis på hallgolvet och en overall som är omöjlig att få på. Svett som rinner som floder under armarna och en stegrande puls. Situationen kan nog de flesta föräldrar känna igen sig i.

– Tänk dig då den där stressen i kubik. Så är det för en förälder med adhd, en stress som kan bli helt ohanterlig, säger Angelica Ogland.

För att hjälpa varandra, och andra, att hitta vägar för att hantera föräldraskapets utmaningar, har hon och vännen Lena Furberg bildat en egen grupp för mammor med adhd. En mammagrupp som kan få förebyggande effekter, mot såväl utbrändhet som missbruk.

Det kanske är lika bra att på en gång göra klart att det inte finns en automatik mellan adhd och psykisk ohälsa eller missbruk. Men det är heller ingen hemlighet att personer med diagnosen är överrepresenterade bland personer som har ett missbruk. Sämre impulskontroll, högre riskbeteende, stor stresskänslighet – sådant som kan beskrivas som kännetecknande för adhd – är riskfaktorer.

Adhd är kanske mest uppmärksammat som diagnos hos

barn, men även vuxna – och föräldrar – kan ha adhd. Både Lena och Angelica fick sina diagnoser först i vuxen ålder.

– Vi som har adhd har ofta svårt att upprätta strukturer för oss själva. Sen kommer det en liten krabat på det... säger Lena och går iväg för att hämta lille Ted som krupit bort till några spännande personer som står i kön på caféet där vi sitter.

Kände sig utanför

Att få barn är för de flesta föräldrar lika med sömnbrist och framförallt en helt ny livssituation där den gamla invanda tillvaron ställs på ända. Barnavårdscentralernas föräldragrupper är ju tänkta att fungera som stöd för nyblivna föräldrar och minska eventuell osäkerhet, men för Lena fick inte mammagruppen önskad effekt.

– Jag kände mig utanför, och jag gick mest dit för att jag ”borde”. När de andra satt och pratade om hur deras barn sov hela natten, tänkte jag ”vad har jag gjort för fel?!”.

En upplevelse av ständiga misslyckanden, som kan ge låg självkänsla, är vanligt hos perso-

Bild: Helena Wannberg

I mammagruppen har Lena Furberg och Angelica Ogland funnit kraft hos varandra. Och även mycket skratt och glädje.

ner med adhd. Samma sak med en stor känslighet för stress, en stress som kan triggas igång av oförutsägbarhet och bristande strukturer. En stress som i värsta fall kan leda till utmattningssyndrom, psykisk ohälsa eller någon form av missbruk.

I samband med att vännen Angelica väntade sitt första barn, och Lena sitt andra, bestämde de sig för att bilda sin egen mammagrupp inom föreningen Attention Nacka/Värmdö.

– Jag kände att jag ville prata om föräldraskapet, hur jag mådde – inte bara om barnet, säger Angelica.

Stress och sömn

I mammagruppen blev det samtal om exempelvis stress och sömn. Mycket handlar om att tipsa varandra om hur man kan skapa strukturer och rutiner exempelvis för att ge sitt barn mat. Här ser Lena och Angelica ett stort behov

som deras mammagrupp kan fylla. Men det handlar också om möjligheten att helt enkelt få känna igen sig, att inte alltid uppleva utanförskap och misslyckande.

– Angelica, du pratar ju om ”Kraften med identifikation”, säger Lena och berättar om hur det ofta blir befriande skratt då andra berättar om sina egna tillkortakommanden. I mammagruppen hittar de styrka hos varandra.

Möten i tolvstegsprogram

En viktig fråga för mammagruppen är att hjälpa varandra att ta hand om sig själva. För Angelicas del innebär det bland annat att regelbundet gå på möten inom tolvstegsprogrammet. Det är hennes sätt att hålla sig drogfri, efter många år av missbruk. Redan på mellanstadiet mådde hon så dåligt att hon skadade sig själv och i yngre tonåren blev det alkohol, hasch och andra droger.

Angelica är långt ifrån ensam om dessa erfarenheter; bland vuxna som får diagnosen adhd finns en stor andel som någon gång under livet har missbrukat alkohol eller narkotika.

Siffrorna varierar, men i en så kallad metaanalys från 2012 drar man slutsatsen att nästan var fjärde missbrukare har adhd. Studien visar även att personer som både hade adhd- och beroendediagnos utvecklade sitt beroende vid yngre åldrar, använde fler droger och var i högre utsträckning sjukhusvårdade än personer utan adhd.

– Jag hade kunnat skaffa barn tidigare, men jag bestämde mig för att jag ville ha fem drogfria år innan jag blev mamma. För mig betyder drogfriheten allt när det gäller min förmåga att vara förälder.

Droger fick tyst i huvudet

Angelica fick sin adhd-diagnos först efter att hon blivit drogfri. Diagnosen innebar en förklaring till mycket.

– Som tonåring trodde jag att jag var psykiskt sjuk. När jag tog droger så blev det tyst i huvudet. Det var så skönt att bli känslomässigt avstängd. Att ha

”Det handlar om att inte alltid uppleva utanförskap och misslyckande.”

problem med alkohol var skönt; då hade jag bara ett problem.

Beskrivningar av hur drogen ger ett lugn, att det blev tyst, ”fick stopp på torktummlaren i huvudet” och liknande, förekommer ofta då nyktra missbrukare med adhd-diagnos beskriver hur de fastnade i sitt beroende.

Chans att skapa ordning

Lena och Angelica är måna om att påpeka att det verkligen inte finns ett likhetstecken mellan en adhd-diagnos och ett missbruk. Just detta att bli förälder kan dessutom bli en chans att skaffa sig rutiner och skapa ordning i livet.

GRUPPER FÖR FÖRÄLDRA MED ADHD

Lena Furbergs och Angelica Oglands första mammagrupp genomfördes inom lokalföreningen Attention Nacka/Värmdö.

Nu har en ny grupp startat, Träffpunkt för mammor med adhd. Den finns på lokalföreningen Attention Stockholm och är ett samarbete mellan Attention

Stockholm och Attention Nacka/Värmdö. Mer information, och kontaktuppgifter, finns på: www.attention-stockholm.se

På hemsidan Adhd-ministeriet (www.adhdministeriet.se) bloggar både Angelica och Lena, bland annat om hur det är att vara förälder med adhd.

Lena har aldrig missbrukat alkohol eller narkotika, men kan absolut relatera till hur ett missbruk uppstår.

– Ett missbruk kan ju även

"En viktig fråga för mammagruppen är att hjälpa varandra att ta hand om sig själva."

omfatta lagliga saker, som mat, socker, träning och sex. För många med adhd är allt svart eller vitt, hundra procent eller noll, och då är det svårt att höra varningsklockorna när något beteende inte längre är sunt.

Fråga alla om alkohol

Bör föräldrar med adhd få frågor om alkoholvanor eller missbruk på barnavårdscentralen? Den frågan svarar Angelica först nej till, men Lena tycker tvärtom att det är viktigt att våga fråga.

– Men det ska ju vara en fråga som alla mammor får! Om frågan ställs till alla, då blir den inte utpekande för oss med adhd.

Angelica är tacksam för att hon dels har fått sin adhd-diagnos, dels har verktyg för att hantera sin beroendesjukdom.

– Jag kommer alltid att befinna mig i riskzonen med mitt missbruk i bagaget, och dessutom adhd. Jag vet att jag inte kan dricka "nor-

malt". I perioder med mycket stress så måste jag ha höga krav att ta hand om mig själv, för att inte må dåligt. Men idag är jag rustad; jag vet vart jag ska gå för att få stöd med missbruksproblematiken, och var jag kan få stöd för min adhd.

Lenas och Angelicas förhoppning är att stödet till mammor – eller snarare alla föräldrar – med adhd ska bli bättre, även på samhällsnivå. Det finns allt att vinna på det, både för den vuxne och för barnet. ■

Lästips: Artikeln "Att prata om missbruket kan ge barnet ro" om psykologen Frid Hansens tankar om adhd hos barn och att växa upp med missbruk. Junis rapport 2012, www.junis.org/rapport

LENAS OCH ANGELICAS TIPS TILL BARNAVÅRDCENTRALEN:

- Ge tydlig information. Säg inte vaga saker som "Ge honom lite välling" eller "Hon kommer lära sig att gå snart". En person med adhd kan ha svårt med abstrakta begrepp.
- Avsätt extra tid på BVC.
- Fråga om föräldern behöver stöd för att klara vardagen.
- Ta reda på vad det finns för stöd i kommunen för att exempelvis få hjälp med strukturer.
- Anpassa kommunikationen med föräldern. Går det exempelvis att få en kallelse via sms istället för ett brev med posten? Ge inte enbart muntlig information.

Att leva med adhd kan innebära en känsla av att allt snurrar, i ett okontrollerbart tempo. Med ett nyfött barn ökar tempot ännu mer.

Handfallna vuxna blir ett svek mot barnen

Uppenbara problem som möts av total passivitet. Att det kan vara en realitet för barn och unga var ett slående resultat för forskarna Karin Alexanderson och Elisabet Näsman. Efter att ha lyssnat till berättelser från barn som växer upp i missbruksmiljö drar de slutsatsen att barnen i de här familjerna behöver hjälp, mycket tidigare än vad som sker idag.

Barnens egen uppmaning lyder: "Fråga om och om igen. Och se att hela familjen kan behöva hjälp".

Elisabet Näsman är professor vid sociologiska institutionen vid Uppsala universitet och har i många år forskat kring barns utsatthet – att barn far illa är ingen nyhet för henne. Likväl är hon smått förundrad över de många brister som finns när det gäller samhällets förmåga att hjälpa barn som växer upp i familjer där någon vuxen missbrukar.

Tillsammans med forskarkollegan Karin Alexanderson har Elisabet Näsman lett projektet Barn i missbruksmiljöer (BIM). En del i projektet har varit att intervjua 30 barn och ungdomar och 21 föräldrar om deras upplevelser och behov av stöd. I rapporten "Barndom och föräldraskap i missbrukets skugga" finns barnens och föräldrarnas röster. Forskarna konstaterar att alla i familjen behöver hjälp – både var för sig utifrån sina egna behov men även tillsammans som familj. Studien pekar också på att behovet av stöd är långvarigt och kan finnas även då missbruket upphört eller föräldrarna separerat.

I flera barns berättelser ingår hur de tar hand om hushållet, den påverkade föräldern och syskon. Barn lagar mat, diskar, städar huset, går med tvätten till tvättstugan och lägger småsyskon. /-/ Föräldern kan aktivt be barn om den sortens hjälp. Barn säger också att de ger den berusade föräldern praktiska råd om hur ett problem ska lösas, uppmanar föräldern att gå och lägga sig, försöker hjälpa en berusad förälder i säng eller väcker en förälder som somnat sittande eller liggande på golvet.

– Det finns barn som har följt med sina berusade föräldrar till akuten flera gånger. Där får föräldern hjälp – men barnen då?!

Det är uppenbart att forskarna

är både fascinerade, delvis förvånade och inte minst upprörda över handfallenheten från vuxensamhället, allt från individnivå till myndigheter med professionella som har en lagstadgad skyldighet

"Forskarna konstaterar att alla i familjen behöver hjälp."

att ge barnen stöd och skydd.

– Vi har lyssnat till barn som nästan aldrig är i skolan, men där lärarna inte har frågat hur det är hemma, säger Elisabet Näsman.

– Från skolans sida tar man tag i symptomen. Det bråkiga barnet kan behandlas som ett ordningsproblem, utan att man går vidare och tar reda på vad som är orsaken, fortsätter Karin Alexanderson.

Ingen har ingripit

I rapporten finns berättelser från barn som levt med missbruk i hela sina liv. I ett exempel har problemen i familjen funnits ända från förskoleåren, men ingen har ingripit.

– Det är lätt för pedagogerna att liera sig med de vuxna. De är måna om en bra relation med föräldrarna och vill inte ifrågasätta deras föräldraskap, resonerar Elisabet Näsman.

Karin Alexanderson tror att många inom skolan känner sig osäkra på hur de ska ingripa, vilket tyvärr kan leda till att barn går genom hela skolan utan att en enda vuxen frågar hur de mår,

eller hur de har det hemma.

Samtidigt finns det barn som beskriver hur skolan blir en fristad, där det går att vila från missbruksproblematiken. Barn

"Skolan kan bli en fristad, där det går att vila från missbruksproblematiken."

berättar om att de blivit sedda av snälla vuxna som har frågat om hur de har mått, lyssnat och blivit mycket viktiga personer för barnen. I intervjuerna har det tydligt framgått att skolan är en viktig aktör och forskarna konstaterar att det finns ett stort behov av att utveckla metoder och rutiner så att fler barn faktiskt blir sedda och får stöd tidigare. (Se faktaruta om Skol-BIM, sidan 33.)

En tonåring beskriver hur hon redan i första klass tog ut en del av påfrestningar hemma genom att bråka i skolan på lågstadiet medan hon hemma hos klasskompisar var skötsam. Hon säger sig inte kunna förstå varför ingen i skolan tog reda på vad som låg bakom att hon var bråkig. Ingen frågade henne om hur hon hade det hemma.

Trots en ökande forskning kring barn i missbruksmiljöer finns det förhållandevis få studier där barnen själva kommer till tals. Där tror Karin Alexanderson och Elisabet Näsman att Uppsalas

BIM-projekt har en viktig funktion att fylla.

– Vi som har intervjuat barnen och ungdomarna har fått ta del av historier som är betungande, säger Karin Alexanderson. Men det är också berikande att möta barnen. De vill berätta för att kunna hjälpa andra.

Elisabet Näsman betonar att det är viktigt att omvärlden får ta del av barnens skildringar.

– Vi behöver veta hur illa det kan vara. Annars är risken att de som möter barn reagerar med att deras berättelser inte är sanna.

"Klara sig" - men hur?

Alla barn far inte lika illa utan "klaras sig" tack vare andra vuxna eller en fungerande hjälpapparat. Flera ungdomar i studien tycker sig ha blivit starkare genom sina upplevelser. Men vad innebär det egentligen att "klara sig", undrar forskarna. För många som lever med missbruk kan problemen visa sig senare i livet, på sätt som kanske inte direkt kopplas till en förälders missbruk.

– I dagens samhälle har vi många vuxna som är sjukskrivna för utbrändhet och liknande. Vad vet vi om vad som har hänt dessa personer i tidiga år? Det är viktigt att inte bara fokusera på de värsta fallen.

Barn berättar om starka känslor, upprördhet och stresssymptom som mardrömmar. Från

både barn och ungdomar får vi också beskrivningar av hur de påverkats varaktigt i sin personlighet. Ungdomar kan beskriva sig som brådmogna, att de blir vuxna fortare än andra och vet mer om sig själva. En del barn beskriver den negativa påverkan som föräldrarnas missbruk inneburit för deras personlighet och psykiska hälsa som djupgående och långvarig, något som det inte är lätt att hämta sig ifrån.

"Barndom och föräldraskap i missbrukets skugga" ger som namnet visar även röst åt föräldrar. I de vuxnas berättelser finns många exempel på hur de medvetet och aktivt agerat och helt enkelt manipulerat för att dölja missbruk och hemförhållanden. En förälder berättar att hen var

Bild: Helena Wamberg

Barnens berättelser har varit både betungande och berikande, menar Karin Alexanderson (t v) och Elisabet Näsman.

påverkad vid utvecklingssamtal och föräldramöten, men ingen så något. Personalen på förskolan upplevs av en del föräldrar som rädd att ta i problemen, trots att det varit uppenbart att barnen inte mätte bra.

Men en tydlig bild träder samtidigt fram; föräldrarna har velat bli avslöjade. "Man kommer undan för lätt i samhället" påpekar

FORSKNING OCH UTVECKLING

ning av huvuddragen i forsknings- och utvecklingsprojektet Barn i missbruksmiljö, (BIM), som haft till syfte att ta reda på hur stödet till barnen kan stärkas. BIM-projektet pågick 2012-2015 i ett samarbete

Rapporten "Barndom och föräldraskap i missbrukets skugga" är en sammanfatt-

mellan Uppsala universitet och Regionförbundet Uppsala. Förutom en intervjustudie genomfördes ett utvecklingsarbete tillsammans med socialtjänsten i fem kommuner för att utveckla stödsatserna. Resultaten från projektets olika delar redovisas även i vetenskapliga artiklar och andra publikationer.

"Barndom och föräldraskap i missbrukets skugga" finns att ladda ner på www.regionuppsala.se, www.folkhalsomyndigheten.se samt www.anhoriga.se.

Barnen berättar att de vill bli sedda, att någon vuxen ska fråga om hur de har det.

en pappa med eget missbruk. På samma sätt som barnen, vill föräldrarna att någon på allvar ska se, fråga och agera. Och de ser vikten av att socialtjänst, polis och skola faktiskt frågar och lyssnar till barnen. Föräldrarna betonar värdet av att socialtjänstens olika enheter samarbetar, för att både de vuxna och barnen ska få hjälp.

Barn beskriver hur professionella har valt att tro mer på föräldrarnas förnekande än på barnens berättelser, vilket gjort att barn i utsatta situationer blivit utan skydd och stöd. Föräldrarna i vår studie menar att man måste prata med barnen eftersom föräldrarna, som aktiva missbrukare, manipulerar och ljuger.

TIPS TILL SOCIALTJÄNSTEN FRÅN BARN OCH UNGDOMAR:

- Bemöt barnen på ett snällt sätt.
- Fråga barnen hur de mår, och fråga igen och igen.
- Se att hela familjen kan ha behov av hjälp om en förälders missbruk har uppmärksamrats.

Forskning visar att det inte finns något som är så motiverande för en missbrukande förälder att söka hjälp, som de egna barnen. Det är även av stor vikt att jobba med både föräldrar och barn, då man gör insatser för att hjälpa en familj där det finns missbruksproblematik.

Men detta är långt ifrån det vanligaste tillvägagångssättet idag. Istället finns ofta ett stuprörstänkande inom myndigheter och olika enheter, där de som jobbar med vuxna missbrukare ser som sitt främsta uppdrag att hjälpa just den vuxne, även om denne även är förälder. En del av BIM-projektet har varit att försöka hitta vägar att bryta upp detta tänkande inom socialtjänsten, och istället få ett ökat barn- och familjeperspektiv.

Parallellt med intervjuandet av barn och föräldrar har personer inom socialtjänsten i fem kommuner (Enköping, Håbo, Knivsta, Tierp och Uppsala) deltagit i en så kallad forskningscirkel. Cirkel-

deltagarna fick bland annat ta del av intervjuerna med barnen, samt ta fram konkreta förslag på hur stödet till barn och föräldrar i missbruksmiljöer skulle kunna

"Det ska inte behöva vara ett socialt lotteri var man får stöd."

utvecklas i den egna kommunen. I samtliga fem kommuner blev slutsatsen att det finns behov av en ökad intern samverkan inte minst för att tidigt upptäcka de barn och ungdomar som lever i familjer med missbruk.

Ett konkret resultat av forskningscirkeln blev att de deltagare som i sin yrkesroll möter vuxna missbrukare mer systematiskt började ta reda på om klienterna har barn under 18 år, och förde in frågor om föräldraskapet i samtalen. De som arbetar med barn fick en högre medvetenhet om att missbruk i familjen kan vara orsak till att det blir problem för barnen.

TIPS TILL SKOLAN FRÅN BARN OCH UNGDOMAR:

- Lärare, skolsköterskor och kuratorer ska vara snälla.
- Skolkuratorer borde visa sig och bjuda in mer aktivt.
- Använd böcker som handlar om missbruk för lästräning.
- På samma sätt som det finns fysiska hälsokontroller borde det finnas psykiska hälsokontroller.
- Ta reda på vad som ligger bakom att elever skolkar eller bråkar.
- Våga fråga, många gånger, skapa möjligheter att berätta.
- Tyck inte synd om.

Fler tips finns i rapporten "Barndom och föräldraskap i missbrukets skugga".

I en familj, där vuxna har problem med missbruk, behöver var och en själv hjälp här och nu, men också familjen som helhet med dess mönster av relationer mellan syskon, mellan barn och föräldrar och mellan föräldrar som vuxna i en nära relation.

Karin Alexanderson och Elisabet Näsman konstaterar att det behövs metodutveckling av olika slag, exempelvis kring stödgrupper för barn, ungdomar och föräldrar. Flera av de intervjuade barnen har deltagit i stödgrupper för barn som lever med missbruk.

– Deras upplevelse av stödgrupper är övervägande väldigt positiv, konstaterar Elisabet Näsman, men det finns en del att tänka på. Stödgrupper fyller definitivt en viktig funktion för de intervjuade barnen, men tyvärr når grupperna bara ett fåtal av de barn som lever med missbruk.

– Det gäller också att stödgrupperna och dess ledare arbetar professionellt, säger Karin Alexanderson och nämner exempel där några barn uppfattat att stödgruppen mest var en plats där man leker, och där ledarna inte talat öppet om missbruksproblematiken.

Höja kompetens

En fråga är också hur sådan verksamhet kan utvecklas till att arbeta mer aktivt med både föräldrar och barn.

Kompetensen bland professionella behöver öka.

För att säkerställa barns rätt till skydd och stöd behövs förändringar inom allt från yrkesutbildningar till lagstiftning.

– På exempelvis socionomutbildningen behöver man höja kompetensnivån på det här området, menar Elisabet Näsman som också vill se en översyn av Föräldrabalken och Socialtjänstlagen för att öka skydd och stöd till barn i missbruksmiljö.

Att det finns goda exempel på samverkan med ett familjeperspektiv inom socialtjänst och skola är bra, och dessa är viktiga att sprida. Men det räcker inte, menar Elisabet Näsman.

– Stödet till de här barnen ska inte bygga på eldsjälar. Det ska inte behöva vara ett socialt lotteri var man får stöd. ■

De kursiverade styckena är hämtade ur rapporten "Barndom och föräldraskap i missbrukets skugga".

Skol-BIM ska öka förmågan att upptäcka och stötta

Intervjuerna med barn, ungdomar och föräldrar inom BIM-studien visar att skolan är en viktig aktör. Forskarna går därför vidare och tittar närmare på skolans roll, och hur förmågan att upptäcka och ge stöd kan öka. Skol-BIM är ett gemensamt forsknings- och utvecklingsarbete där skolans personal, forskare och utvecklingsledare arbetar tillsammans.

Inom ramen för Skol-BIM intervjuas 20 gymnasieungdomar om sin livssituation, skolans betydelse för att klara skolgången, vilket stöd de har fått, vad de hade önskat och vad de har för tips till skolan. Studien omfattar även en genomgång av skolans

dokumentation om eleverna för att se om skolan har uppmärksammat problemen och gett stöd.

Ungdomarnas berättelser, tidigare forskning och skolans egna erfarenheter kommer att ligga till grund för ett utvecklingsarbete där fyra högstadieskolor får möjlighet att vara med och utveckla arbetet med barn i missbruksmiljö. Skol-BIM pågår 2015–2017 och finansieras av Folkhälsomyndigheten. Uppsala universitet och Regionförbundet Uppsala län är ansvariga för projektets genomförande.

Läs mer om projektet på Regionförbundet Uppsala län, www.regionuppsala.se eller Uppsala universitet, www.uu.se.

Från stuprör till hängrännor – via samordning

I det ena stupröret flyter barnärendena och i det andra flyter vuxenärendena. Metaforen beskriver hur det ser ut i de flesta svenska kommuners socialtjänst. Detta enligt en utvärdering av ett pilotprojekt där socialtjänsten i fem kommuner prövade olika former av samordning mellan enheter med vuxna och barn, för att kunna ge stöd ur ett familjeperspektiv.

För att använda utvärderingens metaforer så menar man att hängrännor behövs för att möjliggöra ett

helhetsperspektiv på familjen; i hängrännorna blandas ärendena. Till sist behövs rännkrokar som en symbol för strukturerna i organisationen. Dessa underlättar de blandade ärendeflödena. De samordningsmodeller som kommunerna prövat kan liknas vid försök att montera upp hängrännor.

Läs mer: Stuprör, hängrännor och rännkrokar – utvärdering av projektet "Samordnat stöd till barn och föräldrar i familjer med missbruk 2013–2014", Karin Alexanderson och Kari Jess, Nationellt kompetenscentrum anhöriga 2015:4. Finns att ladda ner på www.anhoriga.se

”Jag var den som fanns i korridoren”

Alla barn behöver bli sedda och lyssnade till. För en del barn är det extra viktigt, rentav livsavgörande. I skolan finns vuxna som kan se. Och det behöver inte enbart vara pedagogerna. Som lokalvårdare kunde Ingbritt finnas till hands för barn som behövde en stunds bekräftelse. Det här är hennes berättelse:

”Barn har alltid legat mig varmt om hjärtat, och jag jobbade som barnskötare inom förskolan i många år. Men jag gick in i vägen, och efter min sjukskrivning funderade jag på vad jag skulle göra. Jag ville fortsätta ha barn omkring mig, men jag ville inte tillbaka som barnskötare. Jag testade istället ett jobb som lokalvårdare på en liten skola utanför Uppsala, och där blev jag kvar i tolv år tills jag gick i pension.

Jag var den som fanns i korridoren och tog kontakt med barnen – och barnen med mig. Det kanske var någon som kom ut ifrån en lektion för att gå på toaletten, eller efter att skoldagen tagit slut. En del gick ut ibland för att de inte orkade sitta stilla.

Då fanns jag där och pratade lite med dem. Det var inte några djupgående samtal men jag märkte ju att barnen behövde få bekräftelse och bli lyssnade på.

När man ska prata med ett barn så är det bra att hitta något personligt att bygga på. En kille hade en släkting som spelade i ett bandylag, och jag hade koll på det eftersom min man är intresserad av bandy. Då kunde vi prata om det, för jag visste när laget spelade och hur det gick på matcherna.

En del barn kunde må dåligt när de kom till skolan. Kanske hade någon bråkat med mamma eller pappa på morgonen. Då kunde det hända att barnet ville få ringa och prata lite med sin förälder, så då tog jag kontakt med läraren så att vi kunde ordna det.

Det är viktigt att barn blir sedda. Jag höll reda på vad det var för namnsdag, så att jag kunde gratulera namnsdagsbarnen. Om ett barn till exempel varit borta från skolan ett tag behöver det få bekräftat att andra

”Jag märkte ju att barnen behövde få bekräftelse och bli lyssnade på”.

märkt att barnet är tillbaka. Min arbetsdag började klockan sju på morgonen, så jag var ju där när de första barnen kom till skolan. Det fanns oftast något

"En del barn kunde må dåligt när de kom till skolan."

barn som följde med och fick hjälpa till att torka av tavlan och liknande. En del kom självmant och ville vara med mig, och en del andra kunde jag se på att de inte hade någon bra dag. Då sa jag 'Kan inte du följa med, jag behöver hjälp'.

Jag minns en kille som var arg. Då fick han vara med mig och spika i spikar i staketet, oavsett

om det behövdes eller inte. Och så kunde vi prata under tiden.

En annan pojke vägrade att gå in i matsalen och äta. Då föreslog jag att han kunde ta med sig maten och sätta sig i skogen och ha en picknick stället, tillsammans med sin assistent. Man kan ju tycka att det var orättvist, men för honom blev det ett sätt att bryta ett mönster.

Det fanns också föräldrar som kunde känna lite oro för sitt barn, och det märkte jag när de lämnade vid skolan. Då sökte jag ögonkontakt med föräldern för att visa att 'jag tar hand om ditt barn'.

Skolans kurator eller skol-sköterska kunde ibland be mig att hålla ett öga på något speciellt barn, som kanske behövde lite

extra omtanke och uppmärksamhet. Det kunde exempelvis vara en förälder som var orolig för att barnet inte hade några kompisar.

Förutom att vara lokalvårdare så ingick det i min tjänst att ibland vara rastvakt. Mycket händer där ute på rasterna och även i korridorerna. Fler vuxna skulle behöva finnas närvarande, så skulle många konflikter kunna undvikas.

Från barnens sida mötte jag enbart positiva reaktioner, men jag kunde känna att en del lärare kanske tyckte att jag ibland ingrep i saker som de inte tyckte att jag skulle lägga mig i. Då fick jag ta ett steg tillbaka. Det fanns nog också de som tyckte att det var 'lätt' för mig, jag fick alltid

vara 'den snälla', sett ur barnens ögon. Men jag hade ju en annan roll än lärarna, som kunde behöva lösa konflikter i klassrummet och så vidare. Men jag var inte bara 'snäll'; jag kunde gå och moppa inne i ett klassrum och se några som bråkade ute på skolgården – då grep jag in och sa till. Om jag hade sett saker som hänt, så försökte jag följa upp det och fråga barnet hur det var.

Det är viktigt att de som jobbar som till exempel lokalvårdare också får känna sig delaktiga i skolans arbete. Om vi exempelvis får vara med på en del utbildningar om olika frågor för personalen, så blir vi en del av skolans arbetslag som kan hjälpas åt att se barnen." ■

Hallå där Mona Örjes, förbundsordförande i Junis!

Vilken roll kan vuxna i skolan, förutom lärare och andra pedagoger, ha för barn som har det tufft hemma?

– Jag tror att de kan göra stor skillnad för många barn, inte minst för dem som har det trassligt på något sätt. Att få möta en stabil och vänlig vuxen som bryr sig om just mig, det kan vara livsavgörande. Många som jobbar som exempelvis vaktmästare, lokalvårdare och måltidspersonal gör stor skillnad idag. De rör sig i korrido-

erna och kan ha tid att stanna till hos barnet som återigen är på väg till toa eller för att dricka, kanske mest för att få en paus från klassrumskraven. Ofta har de möjlighet att se både enstaka barn och grupper lite grand från sidan, och kan då upptäcka sådant som pedagogerna inte ser.

Skulle skolorna kunna bli bättre på att ta tillvara övriga vuxna? Hur?

– Fler rektorer behöver inse att alla

vuxna är en tillgång för barnen, även om de städar, skottar snö eller lagar grejer. Rektorerna behöver internt sprida budskapet att alla vuxna på skolan är där för barnens skull. Det innebär också att alla personalgrupper kan behöva fortbildning och inkluderas i vissa delar av elevhälsoarbetet.

– Det skulle förbättra mycket om även de som inte är pedagoger får kunskap om till exempel tecken på när något inte står rätt till hemma. I kombination med god kontakt med elevhälsan blir det enklare för vuxna i skolan att agera om de misstänker att något inte är bra.

Mona Örjes.

Bild: Torkel Edenborg

Högt pris att växa upp med missbruk

Personer som har vuxit upp med missbruk och/eller psykisk sjukdom beräknas ta i anspråk en fjärdedel av samhällets årliga kostnader för psykisk sjukdom samt missbruk av alkohol och narkotika.

Beräkningen kommer från studien "Barn som anhöriga – hälsoekonomisk studie av samhällets långsiktiga kostnader". Här beräknas de direkta och indirekta kostnaderna för staten, landstingen, kommunerna, privata sektorn och individen.

De som i rapporten kallas för "barn som anhöriga" är barn med en förälder med så allvarlig psykisk sjukdom eller missbruk att föräldern vårdats på sjukhus för detta. I denna grupp, som utgör cirka åtta procent av Sveriges befolkning, är andelen med ett eget missbruk av alkohol och narkotika, fyra till fem gånger så hög som inom resten av samhället. Andelen med psykisk sjukdom är dubbelt så hög jämfört med resten av samhället.

Forskarna har beräknat att det är psykisk sjukdom bland de anhöriga, som står för den största årliga kostnaden (29 miljarder kronor), följt av alkoholmissbruk (15 miljarder) och därefter narkotikamissbruk (8 miljarder). Tillsammans blir detta 52 miljarder kronor. Den största delen av kostnaderna är så kallade

indirekta kostnader i form av produktionsbortfall vid sjukskrivning, förtidspensionering och för tidig död.

För att sänka kostnaderna – och minska de anhöriga barnens missbruk och psykiska ohälsa – behövs det förebyggande insatser med ett ökat familjeperspektiv, menar forskarna bakom studien:

"Skolan är en viktig aktör för förebyggande insatser. Goda skolresultat är en av de viktigaste skyddsfaktorerna för barn som anhöriga." Forskarna lyfter bland annat fram behovet av att utveckla handlingsplaner och rutiner för att uppmärksamma och stödja barn som anhöriga i förskola och skola.

Det behövs även bättre samordning inom och mellan hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens insatser, påpekar forskarna.

Kostnadsberäkningen baseras på en registerstudie av alla barn som föddes i Sverige under de sex åren 1973–1978. Den hälsoekonomiska studien ingår i en serie kunskapsöversikter och rapporter inom området Barn som anhöriga och är en del i uppdraget från Socialstyrelsen till Linnéuniversitetet och Nationellt kompetenscentrum anhöriga.

Källa: Barn som anhöriga – hälsoekonomisk studie av samhällets långsiktiga kostnader (Hovstadius, Ericson, Magnusson), Nationellt kompetenscentrum anhöriga 2015, www.anhoriga.se

Praktik hos utsatta barn i Bytom ger bättre socionomer

För barn i kolgruvestaden Bytom, i sydvästra Polen, är IOGT en fristad med lek, läxhjälp och närvarande vuxna. Verksamheten ger också möjlighet för socio- nom-, lärar- och psykologstudenter att få bättre kunskap om och erfarenhet av att möta barn från familjer med missbruk.

I Bytom finns områden med lång historia av låg levnadsstandard, förorenad luft och sociala problem. Numera har levnadsstandarden förbättrats, men arbetslösheten är runt 20 procent och inte minst bland de arbetslösa är alkoholkonsumtionen hög. Sedan tio år tillbaka erbjuder IOGT gruppverksamhet för barn i de socialt utsatta områdena Bobrek och Karp, en verksamhet som beskrivs som socioterapeutisk.

– Vår verksamhet är öppen varje dag, berättar Mirosław Marutschke och Natalia Maciejczyk, ordförande respektive vice ordförande i IOGT Polen.

Gruppverksamheten bedrivs efter skoltid på ett kulturcenter samt en skola i två olika områden i Bytom. Barnen får hålla på med musik, sport och teater men även prata om exempelvis alkohol och missbruk. Förhoppningen är att barnen på så vis blir sedda och bekräftade på ett sätt som kan minska risken att de går i sina föräldrars fotspår.

IOGT i Bytom erbjuder barn massor av aktiviteter, förutom den socio- terapeutiska gruppverksamheten.

– Barnen som deltar har blivit rekommenderade att komma till oss, av skolpsykologer, lärare och liknande. Ungefär ett trettio barn deltar i grupperna, säger Mirosław Marutschke.

Förutom den mer riktade verksamheten för barn med trassliga hemförhållanden, ordnar IOGT workshops och utåtriktade aktiviteter som är öppna – och gratis – för alla barn.

De vuxna som leder verksamheten jobbar på volontärbasis,

och sedan ett par år tillbaka består volontärerna också av studenter som utbildar sig till psykologer, socialarbetare, lärare och liknande.

Positiva effekter

Möjligheten för studenterna att vara volontärer har många positiva effekter menar Mirosław Marutschke och Natalia Maciejczyk.

– Studenterna läser mycket teori och de är fulla av idéer av

Att jobba som volontärer hos IOGT Polen gör studenterna till bättre socialarbetare, psykologer och lärare, menar Miroslaw Marutschke.

olika slag. Deras idéer tillför mycket energi i verksamheten, och för barnen är det väldigt bra med olika personer och olika sätt att bemöta barnen, säger Natalia Maciejczyk.

För studenternas del innebär volontärsuppdraget på IOGT en möjlighet att få större kunskap om barn som lever med missbruk, och erfarenhet av att möta dessa barn i praktiken.

– Den erfarenheten får de inte av att bara studera. Genom att delta i vår verksamhet kommer de att bli bättre socialarbetare, psykologer och lärare, konstaterar Miroslaw Marutschke. ■

SAMARBETE MED LÄGER I SVERIGE

IOGT Polen har cirka 100 medlemmar. Dessutom tillkommer en mängd volontärer som gör insatser.

Staden Bytom har sedan 1990-talet ett samarbete med IOGT-NTO-rörelsen i Blekinge. Varje sommar har ett 40-tal barn från Bytom fått delta i en tvåveckors lägervistelse på lägergården Aspan. Flera av barnen som deltagit på lägret har senare blivit ungdomsledare inom IOGT i Bytom.

Koll på soc ger unga koll

”Koll på soc” är en ny sajt som vänder sig till barn och unga som helt enkelt vill eller behöver få koll på socialtjänsten. Sajten ger information om var unga kan få hjälp om det inte är riktigt bra hemma, om den unge själv gör saker som inte är bra, vad som gäller vid placering i familjehem och även hur det funkar för unga på flykt som kommer till Sverige.

Förutom skriftlig information innehåller Koll på soc flera filmer, bland annat intervjuer med fältare, polis, socialsekreterare och rektor, samt tecknade filmer som förklarar svåra saker som orosanmälan och familjehem. Det finns även berättelser

där unga själva berättar, exempelvis filmen om hur det kan vara att växa upp i en familj där det alltid saknas pengar. Koll på soc erbjuder möjligheter till snabb kontakt med socialtjänsten där man bor, och direkta svar på frågor via sajtens chatt.

Sajten är resultatet av ett uppdrag från regeringen till Socialstyrelsen och Barnombudsmannen att ta fram information om socialtjänsten, för barn och unga. Anledningen var att många barn och unga inte känner till socialtjänsten, vad de gör och på vilket sätt de kan hjälpa och stötta. Koll på soc drivs av Barnombudsmannen.

Läs mer på www.kollpasoc.se

"Jag är bara en påse med pengar"

Kvalitén på socialtjänstens insatser varierar och är inte alltid anpassade efter de behov som de unga har. Den slutsatsen drar organisationen Maskrosbarn i sin rapport "Jag är bara en påse med pengar".

103 ungdomar mellan 13 och 19 år som har en förälder som mår psykiskt dåligt eller har ett missbruk, har fått

dela med sig av sina erfarenheter av socialtjänstens insatser, exempelvis vid familjehemsplaceringar. Vad har varit bra och vad kan göras bättre?

I värsta fall kan vuxna begå brott mot barn eller på andra sätt missköta sitt uppdrag som familjehem. De unga är då helt beroende av att kontakten med socialtjänsten fungerar och att man vågar berätta om sin situation.

Ungdomar efterfrågar emotionellt stöd i kontakten med socialtjänsten, det visar Maskrosbarns undersökning.

"Jag kände att soc använde det som ett hot om jag klagade. 'Om du inte är nöjd kan du flytta hem till mamma.'" Så berättar en av ungdomarna i studien. Det finns även unga som får väldigt bra insatser, konstaterar Sandra Patel Seropian, chef för Maskrosbarns påverkansarbete i ett pressmeddelande på Nationellt kompetenscentrum anhöriga.

"Ungdomarna efterfrågar ett emotionellt stöd", säger Sandra Patel Seropian. "De vill ha tillgång till en person som finns där alltid för dem. Någon som är utbildad och som kan vara en bro mellan dem, socialtjänsten och familjehemmet."

Ett sätt att möta det behovet är att Maskrosbarn initierar ett utvecklingsprojekt med att utbilda stödpersoner som kan tilldelas barn vid placering.

Maskrosbarn har sedan tidigare ett samarbete med tre Stockholmskommuner, där man erbjuder barnombud, som ska fungera som en länk mellan ungdomen och socialtjänsten. Nio av tio unga svarar att de vill ha med en utomstående vuxen vid en utredning, enligt Maskrosbarns egen rapport.

Studien "Jag är bara en påse med pengar" finns att ladda ner på www.maskrosbarn.org. Där finns även mer information om Maskrosbarns utvecklingsprojekt samt barnombud.

Nytt studiematerial till Djävulsdansen

Nu finns ett studiematerial som bygger på programserien Djävulsdansen som sändes i SVT hösten 2014. Materialet är framtaget av NBV, Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet, i samarbete med Junis. Studiematerialet är upplagt på fyra träffar, där de tre första bygger på avsnittens innehåll; Att vara medberoende till en förälder som missbrukar, Att vara medberoende i en kärleksrelation, Att bryta mönster. Den fjärde träffens tema – Våga prata, våga agera – återkopplar till programmen och vidareutvecklar en del frågor kring medberoende.

En miljon svenskar lever i dag med någon form av beroendeproblem. I Djävulsdansen skildrar programledarna Ann Söderlund och Sanna Lundell de medberoende, de som står vid sidan av.

Studiematerialet till Djävulsdansen finns att ladda ner på www.nbv.se

Jag minns när jag var rädd

IMÅNGA ÅR har jag inte kunnat säga det rakt ut, tagit omvägar, lagt ut ledtrådar. Jag har burit så mycket skam och skuld som inte handlar om mig. Det har aldrig handlat om mig, för det handlade bara om en enda sak. Alkoholen. Jag är ett av de barn som växte upp med en förälder som älskade alkoholen högre än sina barn.

Jag minns lukten av whiskey i andedräkten, fylleskämt och gränsöverskridanden. Jag minns mina blossande kinder. Jag minns att jag stöttade min förälder hem från en fest hos bekanta. Jag minns att jag var rädd för vad mina klasskamrater skulle säga. Jag minns att jag gömde flaskor, hällde ut sprit, tvättade bort fläckar på kläder. Jag minns när jag bad om en vit jul och fick ett skratt till svar. Jag minns min första poesiutställning och att min förälder stal all uppmärksamhet i ännu en fylleföreställning.

JAG MINNS NÄR jag var rädd. Om och om igen. Jag minns en utlandsresa när baren plötsligt blev en bra plats för ett barn. Jag minns att jag önskade skjuts hem sena helgkvällar, för att jag var

rädd, och att svaret var ”jag har druckit”. Jag minns hur mitt egenvärde inte fanns längre. Jag minns att jag tidigt förstod att det var jag som var föräldern. Jag minns när jag vågade säga ifrån och ingen annan vågade hålla med.

I EN FAMILJ med missbruk finns det tre regler du absolut inte får bryta: prata inte om det, känn inte, lita inte på någon. Idag bryter jag med allt det. Jag känner – sorgen och vreden och min förtvivlan. Maktlösheten inför sjukdomen som förstörde vår familj. Jag litar på människor, för jag vet att jag är viktig idag. Jag vet att jag får be om hjälp och kramar utan att det utnyttjas eller hånas. Jag berättar om det. För skammen och skulden var inte min.

Jag hade turen att hitta IOGT-NTO-rörelsen och Ungdomens Nykterhetsförbund. Men mitt liv blev inte bättre av att jag hittade vänner och sammanhang, bröt med min familj, gick i behandling efter behandling. Spåren inuti mig var så djupa. Idag förstår jag att det var omöjligt att växa upp i en dysfunktionell miljö utan att själv anamma dysfunktionella betenden.

Efter många år i en fantastisk terapi saknade jag ändå något. Jag började gå på 12-stegsmöten för vuxna barn, på ACA. Vi som fortfarande lever med små skadade barn på insidan och är vuxna på barns vis.

JAG HAR BYTT ut mitt självhat till självkärlek. Jag har slutat försöka rädda andra människor och insett att det kan de bara göra själva. Jag har börjat släppa min perfektionism, min rädsla för att vara och göra fel, min övervakksamhet för andra människors reaktioner. Framför allt har jag börjat känna, prata om det och kunnat välja tillit.

Och jag har insett att jag kan

vara min egen förälder nu. Jag kan klappa mig över håret, peppa mig själv, ha medkänsla med mig när det är en tuff dag. I första hand är jag lojal mot mig själv. Jag är inte längre rädd för att gå i konflikt eller stå upp för mig, för jag kommer inte att överge mig själv igen. Jag blir aldrig ensam mer.

Det är upp till mig att skapa min lycka, mitt liv, mina relationer. Idag kan jag det, för att jag vet att det bara är jag som kan det. Jag väntar inte längre på att en förälder ska komma och rädda mig, men jag sörjer att ingen gjorde det. Idag är jag min förälder och ingen kan göra det bättre än jag.

Wilda Kristiansson

Wilda Kristiansson är bloggare, nykterist och blivande socionomstudent. På bloggen reaktionista.wordpress.com skriver hon bland annat om medberoende, självskadebeteende och psykisk ohälsa. Men även om katten Asla och kreativitet.

Bild: Wilda Kristiansson

JUNIS KOMMUNENKÄT 2016

Vad gör kommunerna för barn som växer upp i missbruksmiljö?

(Uppgifter gällande verksamhetsåret 2015)

Sammanfattning

Majoriteten av Sveriges kommuner erbjuder stöd till barn som växer upp i en familj där det finns missbruks-/beroendeproblematik. Trots det deltar endast ett fåtal av dessa barn i de olika stödverksamheter som finns. Det visar den här undersökningen som IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis, har gjort.

Stödgrupper och annan riktad stödverksamhet kan ge barnen möjlighet att uppleva att de inte är ensamma samt att bearbeta sina känslor och erfarenheter. Möjligheten att få kunna delta i stödverksamhet ska inte bero på var i landet man råkar bo. Junis kräver att alla kommuner ska erbjuda stödverksamhet på ett sådant sätt att den faktiskt når målgruppen.

Resultatet från 2015 års enkät visar bland annat:

- 93 procent av de kommuner som svarade uppgav att de hänvisar till någon typ av stödverksamhet. 218 av landets 290 kommuner svarade på enkäten.
- 15 kommuner uppgav att de inte hänvisar till någon stödverksamhet alls för dessa barn.
- De vanligaste stödformerna som erbjuds är stödsamtal och stödgrupp.
- Många kommuner har svårt att få kontakt med barnen/rekrytera deltagare till stödverksamheterna.
- Ökad samverkan inom kommunala instanser anses vara den viktigaste åtgärden för att kunna utveckla stödverksamheten för barnen.

I analysen av kommunenkäten görs först en beskrivning av studien samt en bakgrund till ämnet barn i missbruksmiljö. Därefter följer resultatet av Junis enkät till Sveriges kommuner, och en diskussion av resultatet. Sist redovisas kommunernas svar i tabellform. En utförligare redovisning av kommunernas svar finns på www.junis.org/rapport.

Introduktion.

Varför gör Junis en rapport om kommunernas stöd?

IOGT-NTOs Juniorförbund, fortsättningsvis kallat Junis, har sedan 2004 undersökt omfattningen av det stöd som erbjuds barn till och med 18 års ålder som växer upp i missbruksmiljö. Det har vi gjort genom att skicka ut en enkät till landets samtliga kommuner.

Att växa upp med vårdnadshavare med missbruks-/beroendeproblematik medför risker på flera sätt. Riskerna är både kort- och långsiktiga och innefattar bland annat sviktande omvårdnad, övergrepp, sämre fysisk och psykisk hälsa, sämre skolprestation, risk för framtida psykisk ohälsa samt egna missbruksproblem och sociala svårigheter. Konsekvenserna kan vara lindrigare eller allvarigare, men de medför en försämrad livskvalitet och försämrade utvecklingsmöjligheter för det drabbade barnet.

Utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv medför gruppen barn som anhöriga till föräldrar med psykisk sjukdom eller missbruk av alkohol och narkotika stora kostnader. Forskargruppen bakom en hälsoekonomisk studie av samhällets långsiktiga kostnader beräknar merkostnaden till minst 35 miljarder kronor per år (Hovstadius m fl 2015). För en svensk mediankommun (cirka 15 200 invånare) blir merkostnaden betydande; cirka 58 miljoner kronor årligen.

Både enskilda individer och samhället har alltså allt att vinna på att ge ett bra stöd till de barn som växer upp i missbruksmiljö.

Att vara barn i missbruksmiljö är inte något entydigt och väldefinierat tillstånd. Missbruks- och beroendeproblem kan se olika ut, vara kombinerade med andra sociala och/eller medicinska svårigheter, varierande familjebild, olika stödstrukturer i barnets närhet med mera.

Begreppet missbruk är inte heller okomplicerat. I diagnosmanualer och lagtexter förekommer olika begrepp och sätt att ställa diagnoser. När vi i Junis ställer frågan om vilket stöd som barnen erbjuds är det dock inte angeläget att skilja mellan olika diagnoser – det är barnens villkor som är det viktiga. Eftersom barn i missbruksmiljö har etablerats som begrepp i Sverige, kommer den termen oftast att användas i analysen av vår kommunenkät.

Syfte

I de flesta svenska kommuner finns stödverksamhet för barn i missbruksmiljö. Det har bland annat Junis årliga enkätundersökning visat. Den visar dock även på svårigheter med verksamheten. Främst tycks detta gälla hur man når ut till barnen och får dem att delta. Kunskapen

om vilka insatser, eller kombinationer av insatser, som är effektiva är inte stor. Detta leder till att lokalt utvecklingsarbete är vanligt och intressant att få veta mer om.

I vår enkät till Sveriges kommuner har vi fokuserat på följande frågor:

- Hur stor andel av kommunerna erbjuder stöd, och vilket stöd erbjuds i så fall?
- Hur många barn nås av stödet?
- Vilka utvecklingsmöjligheter finns för stödverksamheten?

Bakgrund. Stödet till barn i missbruksmiljö

Det senaste decenniet har forskningen i ökande grad intresserat sig för ”harm to others”, det vill säga konsekvenser för andra än den person som har missbruksproblem. Alkoholens andrahandseffekter är bland annat ämnet för en rapport från IOGT-NTO och Svenska Läkaresällskapet där en internationell forskargrupp granskat forskningsunderlaget kring andra än konsumenten (Alkoholens andrahandsskador, rapport 2015/2016).

Barn som anhöriga i familjer med missbruk har de senaste åren varit föremål för forskning från exempelvis Uppsala universitet, CAN (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning) och CHESS (Centre for Health Equity Studies, ett samarbete mellan Stockholms universitet och Karolinska Institutet.)

År 2010 stärktes barnperspektivet i Hälso- och sjukvårdslagen (HSL §2g), vilket innebär att barn som anhöriga har lagstadgad rätt till information och stöd.

Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Nka, bildades 2008 som en samarbetsresurs för att utveckla anhörigstöd, bland annat kring barn som anhöriga till vuxna med missbruk och psykisk ohälsa. Anhörigfrågorna har också synliggjorts i den allmänna debatten, exempelvis genom tv-programserien Djävulsdansen. Det har medfört ett ökat fokus på, och kunskap om, frågor som gäller barn i missbruksmiljö.

Barn i missbruksmiljö var länge helt osynliga i såväl forskning som samhällsdebatt. Barnläkaren Ingvar Nylander konstaterade i slutet av 1950-talet att sjukvården fick kontakt med ett antal barn vars symptom inte hade några medicinska förklaringar. Det visade sig att de ofta kom från psykosocialt belastade hem. I avhandlingen *Children of alcoholic fathers* (1960) beskrev han dessa barns problembild. Ungefär 20 år senare undersökte Per-Anders Rydelius (1980) hur det gått för barnen i Nylanders studie. Bland annat hade ungefär en tredjedel utvecklat egna missbruksproblem, hälsan var sämre och kriminalitet var vanligare.

Margaret Corks bok *De glömda barnen* (1984) byggde på intervjuer

med 115 barn. Samtliga hade minst en förälder med missbruksproblem och betydande svårigheter på flera områden.

Mycket har hänt sedan ”de glömda barnen” upptäcktes, men även nya studier visar att det fortfarande finns sanning i det som skrevs i Alkoholpolitiska kommissionen (SOU 1994:29), om behovet av relevant utbildning hos personal inom barnhälsovård, förskola och skola: ”Bristen på kunskapsförmedling om anhörigproblematiken är anmärkningsvärd dels med tanke på omfattningen av problemet, dels mot bakgrund av de konsekvenser som bristande kunskap kan få för barn vars signaler eller beteende tolkas felaktigt.”

Hur många är barnen i missbruksmiljö?

Barn i missbruksmiljö är inte något exakt definierat begrepp. Olika forskning använder olika sätt att räkna och kommer därför fram till olika resultat om hur många barnen är.

Ofta hänvisas till Statens folkhälsoinstituts (nuvarande Folkhälso-myndighetens) studie ”Barn i familjer med alkohol- och narkotika-problem” (Ljungdahl m fl 2008). I studien bedöms att omkring 20 procent av alla barn upp till 18 års ålder växer upp med ett riskabelt alkoholbruk hos minst en av föräldrarna. Detta innebar omkring 385 000 barn.

Andra studier har undersökt hur många barn som har föräldrar som är aktuella inom missbruks- och beroendevården (Leifman m fl 2014), respektive hur många barn som har föräldrar som vårdats på sjukhus för missbruks-/beroenderelaterade tillstånd respektive psykisk ohälsa (Hjern & Manhica 2013). Dessa studier kommer fram till ett lägre antal barn, omkring 100 000. Den lägre siffran är inte oväntad, eftersom dessa studier är begränsade till barn som har föräldrar som faktiskt varit inlagda på sjukhus eller inom missbruks- och beroendevården. Hjern och Manhica gör bedömningen att cirka 17 procent av alla barn har någon förälder med ”indikation på missbruk”, och att det ”pekar åt samma håll” som Folkhälsoinstitutets beräkningar från 2008.

Internationella studier visar ungefär samma spännvidd som de svenska studierna.

Barnens svårigheter och behov

Barn i missbruksmiljöer är inte en enhetlig grupp, med samma svårigheter, problemnivå och behov. Men det finns gemensamma faktorer.

En forskningsöversikt, omfattande tio vetenskapliga studier (Peleg-Oren & Teichman 2006) visar att barn till föräldrar med missbruk/beroende har en ökad risk för ett spektrum av problem: känslomässiga, kognitiva, beteendemässiga och sociala. Om föräldrarna inte enbart använde alkohol utan också narkotika ökade risken.

Att växa upp med missbruksrelaterade svårigheter i hemmet är således en riskfaktor i en väv av risk- och skyddsfaktorer. På motsvarande sätt ökar den totala risken om flera riskfaktorer tillkommer (Eiden m fl 2004; Fals-Stewart m fl 2004). Olika skyddande faktorer kan minska effekten av föräldrars missbruk. Det är väl känt att skolframgång är en skyddsfaktor (Bremberg 2008; Fletcher m fl 2008).

Hela gruppen av barn till föräldrar inom missbruks- och beroendevården borde ses som en riskgrupp, oavsett ålder och om de har tydliga problem eller ej. Det menar forskarna bakom en kartläggning av barn till föräldrar i missbruksmiljö och hur de mår och vilka som får stöd (Leifman & Raninen 2014). ”Man tappar i tid och agerar först när problemen blivit större, allvarigare och mer manifesta”, konstaterar de i rapporten.

Hur ser då stödet ut idag?

Insatsernas omfattning, tillgänglighet och effekt

Socialstyrelsen bedömde år 1993 (Socialstyrelsen 1993:18) att det fanns totalt tio pågående stödverksamheter i landet, varav fem drevs av kommuner. Totalt deltog 140 barn. År 2009 bedömdes att det fanns 12 gruppverksamheter och ett tjugotal familjestödsprogram (Socialstyrelsen 2009). När Statens folkhälsoinstitut år 2010 undersökte stödet var deras bedömning att omkring 20 procent av kommunerna hade någon form av stöd (till barnen och/eller föräldrarna) samt att stödgrupp var vanligast (Statens folkhälsoinstitut 2010). Samtliga dessa studier får ses som bedömningar, vars exakthet är tveksam. Man kan dock ana en tendens: stödet har ökat under början av 2000-talet.

Junis har följt utvecklingen med en årlig enkät till samtliga kommuner sedan 2004. Resultaten av våra kommunenkäter bekräftar bilden att stödet har ökat. Både Junis enkät och CAN:s forskning (Leifman & Raninen 2014) visar dock att det i stor utsträckning gäller att bo i rätt

län, där det finns strukturer och rutiner, för att få stöd. Det är dessutom främst de barn som själva hunnit få problem som får stöd. Barn som har tydliga problem, exempelvis med att klara skolan eller är deprimerade, har fem gånger högre sannolikhet att få stödsatser än de barn som inte har tydliga problem.

Av de svar vi fått på Junis kommunenkät genom åren framkommer det att ett återkommande problem för de som arbetar med stödgrupper är att rekrytera barn/ungdomar. En delförklaring till detta kan vi hämta i en undersökning från föreningen Maskrosbarn. Studien visar att många ungdomar tycker att det är svårt att hitta stödverksamheter, att de ibland har namn som inte uppfattas som lockande samt att kopplingen till socialtjänsten inte alltid uppfattas som något positivt (Maskrosbarn 2011).

Vad kan då sägas om effekten av stödet som ges? Kunskapen om effekter av stödgrupper och vissa andra insatser är otillräcklig, men pekar ändå mot att det är positivt för deltagarna (Larm 2012, Skerfving 2014). Enligt en intervjustudie med barn och ungdomar i missbruksmiljö upplevs deltagande i stödgrupper som övervägande positivt (Alexanderson & Näsman 2015). Forskarna ser dock ett behov av metodutveckling och konstaterar att det är ett problem att stödgrupperna bara når ett fåtal av de barn som lever med missbruk.

Metod

Den här redovisade studien är en enkätstudie, och omfattar Sveriges samtliga kommuner. Junis har genomfört samma studie årligen sedan 2004. Vissa förändringar har skett i frågornas utformning. Avsikten är att, med deskriptiv statistik samt med möjlighet till kvalitativa kommentarer, ge en lägesbild och urskilja tendenser.

Enkätens frågor har utgått från studiens syften. Det har bedömts angeläget att hålla nere antalet frågor, för att därigenom upprätthålla en hög svarsfrekvens. Frågorna har granskats av forskare inom området.

Fram till och med 2012 var frågorna inriktade på stödgrupper; från och med år 2013 frågas även om andra former av stöd. Enkäten har varit möjlig att fylla i på webben och på papper. Påminnelser har sänts upp till tre gånger till de kommuner som inte har svarat. Förnyad kontakt har tagits med uppgiftslämnare i vissa fall, om svar varit svårtolkade eller starkt avvikit från tidigare uppgifter.

I samband med vissa frågor har det funnits möjlighet att lämna kommentarer. Dessa har tagits med i resultatanalysen. Med denna typ av data har tematisk analys (Bryman 2011) använts.

Resultat av kommunenkäten

Svarsfrekvensen i undersökningen som avser år 2015 är 75 procent. 218 av landets 290 kommuner har svarat.

Nedan redovisas i korthet resultaten för respektive fråga som ställts i enkäten. Därefter följer en resultatdiskussion.

Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?

Den övervägande majoriteten av kommunerna, 93 procent, uppger att de hänvisar till någon form av stödverksamhet. Det resultatet ligger på ungefär samma nivå som förra året, med en viss tendens till ökning. Endast 15 kommuner uppger att de inte hänvisar till stöd.

Den övervägande delen av kommunerna hänvisar till verksamheter som drivs i kommunal regi. Det är tämligen vanligt att flera kommuner samverkar om gruppverksamhet. Mindre kommuner anser ofta att det egna underlaget är för litet, men tillsammans med närliggande kommuner kan man ordna en verksamhet. Det förekommer också att verksamheten görs av en ideell organisation eller av en privat aktör.

Flera kommuner konstaterar att det är svårt att rekrytera barn/ungdomar, vissa anger att de har stödgrupp men inga deltagare.

Vilken typ av stödverksamhet erbjöds under 2015 till barn och unga i familj med missbruksproblem?

[DIAGRAM 1]

Det vanligaste svaret är stödsamtal (171) följt av stödgrupp (164). Kontaktfamilj eller kontaktperson är också vanligt (109). Andra alternativ (familjegrupp, verksamhet inom elevhälsan samt läger) är betydligt ovanligare. Möjligen ses de mera som komplement, det förefaller som om flera kommuner försöker hitta en kombination av insatser som kan passa individen.

Tidigare år har stödgrupp varit det vanligaste alternativet. Fram till år 2013 frågades endast om denna stödform i enkäten.

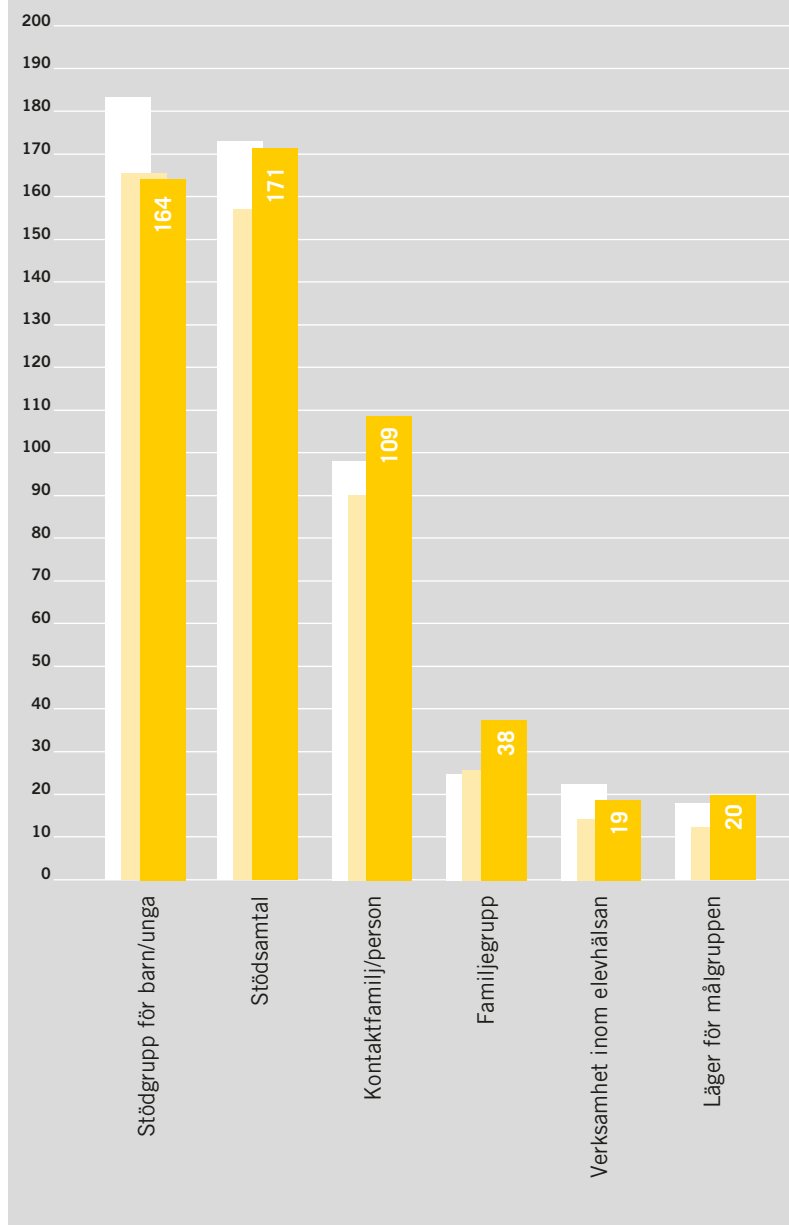
Ungefär hur många barn har deltagit i stödverksamheten under 2015?

Det antal barn och ungdomar som nås av stödverksamhet är enligt enkätsvaren 2290. Det är dock en uppgift som ska tolkas mycket försiktigt. Vissa kommuner uppger ett exakt antal som deltar i stödverksamhet, medan andra uppgiftslämnare inte har tillgång till uppgifter som möjliggör detta. Då har man ställts inför valet att lämna en kvalificerad gissning eller inte lämna någon uppgift alls. Båda varianterna förekommer i materialet. Vi ser också att vissa kommuner inte har svarat, men där vi säkert vet att det finns en omfattande stödgrupps-

DIAGRAM 1

Vilken typ av stödverksamhet erbjöds under 2015 till barn och unga i familj med missbruksproblem? (Fler svar möjliga.)

Uppgifter gällande år 2013 2014 2015

verksamhet, exempelvis Örebro och Stockholm. Men vi kan självklart enbart utgå från de svar som har inkommit.

Siffrorna antyder en viss minskning av antalet barn jämfört med år 2014. Eftersom det årets siffror blev snedvridna på grund av en osannolik uppgift från en kommun, är det dock osäkert om någon faktisk minskning har skett. Det är dock en minskning även jämfört med år 2013 (2800), vilket möjligen är en mer avgörande skillnad.

Hur får ni kontakt med de barn som vill/behöver delta i stödverksamhet?

[DIAGRAM 2]

Skolan har gått upp som den främsta kontaktvägen med dessa barn (169). Nästan lika många (167) uppger att socialtjänstens verksamhet för barn är viktigast. Socialtjänstens verksamhet för vuxna (145) och enskilda vuxna som söker stöd för barnen (132) är också väsentliga kontaktvägar. Flera kommuner beskriver hur de har satsat målmedvetet på information i skolan. På några platser bedömer också uppgiftslämnarna att socialtjänstens personal som arbetar med vuxna med missbruksproblem har blivit mer medvetna om barnperspektivet.

Har det skett några förändringar i stödverksamheten under 2015?

Relativt många kommuner berättar om olika former av förändringar. Förändringarna är både positiva och negativa, ur verksamhetens synvinkel.

En kategori av förändringar under 2015 handlar om organisatoriska villkor och resurser. Tjänster har dragits in, det har varit svårigheter med samverkan och personalomsättning, flyktingsituationen har tagit resurser och på vissa håll genomförs all stödverksamhet som bistånd, inte som service. För att lösa problem har grupper ofta slagits samman: missbruk kombineras med psykisk ohälsa, föräldrars svåra separation och liknande. Vissa kommuner berättar också om satsningar: utbildning av ledare, start av nya verksamheter, ökad medvetenhet inom till exempel socialtjänstens vuxenverksamhet med mera. På samma sätt som samverkan har försämrats för vissa, har andra upplevt en förbättring.

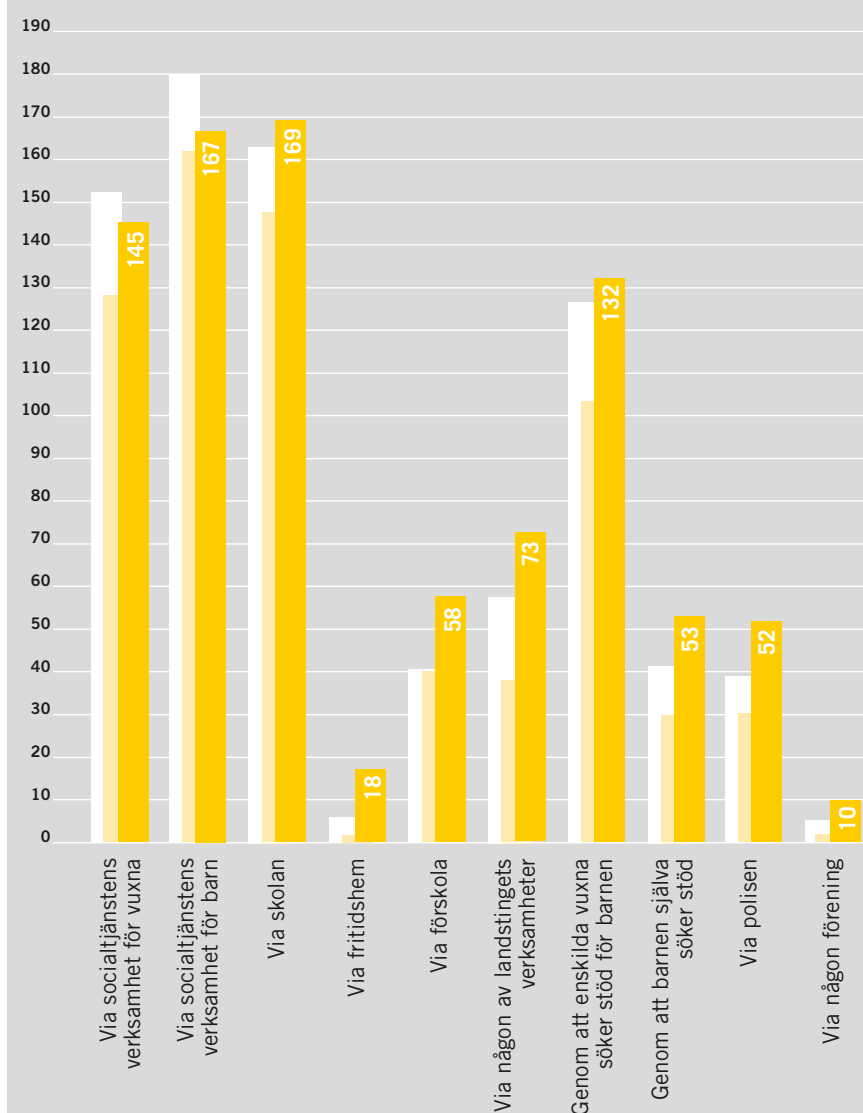
En annan kategori avser rekrytering. Många berättar om svårigheter att nå ut, men det finns också exempel på motsatsen. Bland annat har information i skola, dels till eleverna och dels på föräldramöten, resulterat i fler deltagare.

En tredje kategori handlar om verksamhetsutveckling. Intressanta kombinationer redovisas, exempelvis föräldragrupp och barngrupp parallellt, stödgrupp tillsammans med familjesamtal. Någon kommun berättar om utvärdering av verksamheten. Andra redovisar mer allmänt förbättrade villkor, nysatsningar och utvecklingsplaner.

DIAGRAM 2

Hur får ni kontakt med de barn som vill/behöver delta i stödverksamhet? (Fler svar möjliga)

Uppgifter gällande år 2013 2014 2015

Vilka tre åtgärder anser du är viktigast för att utveckla stödet till barn och unga i familjer med missbruksproblem?

[DIAGRAM 3]

Sedan 2014 års enkät har vi frågat kommunerna om vilka åtgärder som anses vara viktigast för att utveckla stödet till de barn som ingår i målgruppen. De som svarade ombads att rangordna de tre viktigaste åtgärderna.

Majoriteten av respondenterna (155) anser att ökat samarbete mellan kommunala instanser är det viktigaste för att utveckla verksamheten. Därefter kommer ökad informationsspridning (140). Politiska prioriteringar, ekonomiska resurser och fler gruppleddare är inte oväsentliga faktorer, men färre kommuner betonar dessa faktorer.

De punkter som tidigare beskrivits som kritiska och som har varit föremål för förändringar återkommer här. Många respondenter tar upp rekryteringen. ”Mer kunskap till skolan där alla ungdomar finns” är ett citat som sammanfattar vad många respondenter berör. Men information kräver också resurser, det bör till exempel vara gruppleddarna som informerar om grupperna. Informationen på internet bör också utvecklas.

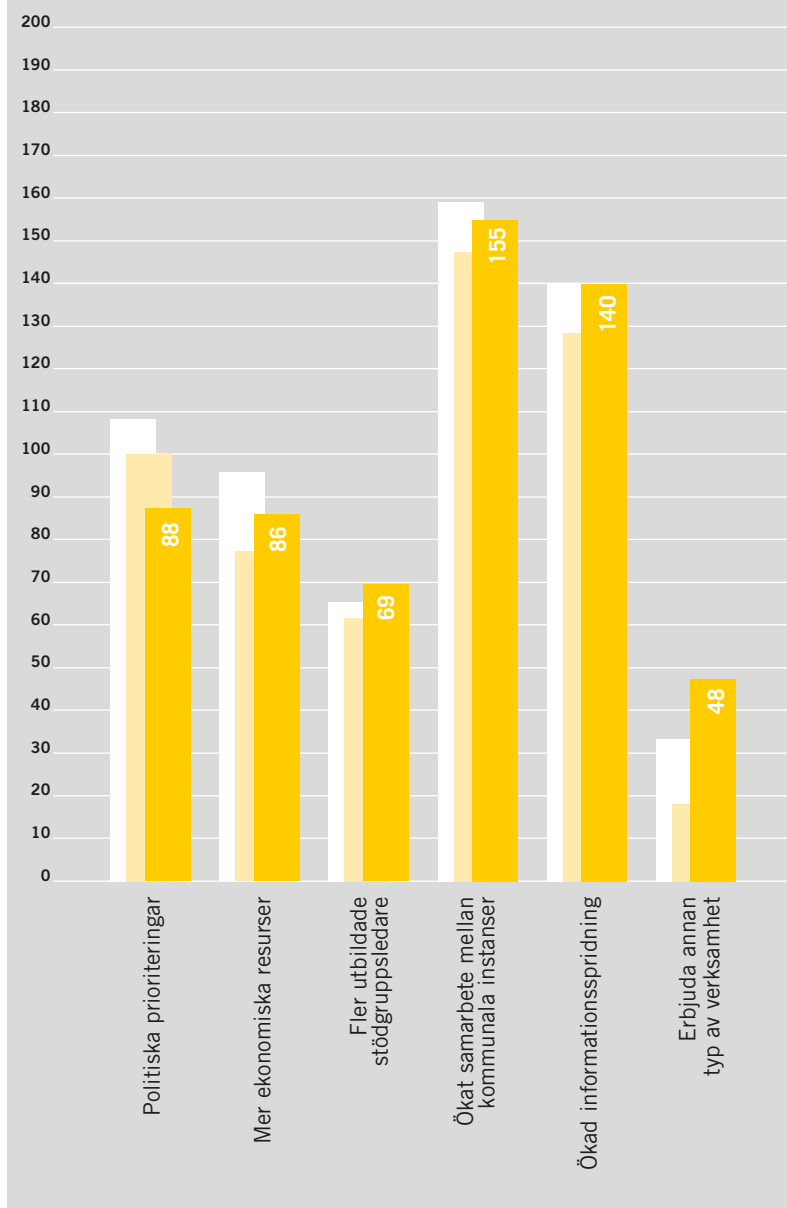
Andra respondenter betonar organisatoriska faktorer. Politiska prioriteringar, resurstilldelning och samverkan är vanliga teman. Det finns också mer specifika synpunkter: ”Att man inte måste gå genom socialtjänsten för att få delta i en stödgrupp”. Någon expansiv verksamhet önskade större lokaler. Det finns också förhoppningar om nya samverkansformer exempelvis med ideella föreningar, fristående från socialtjänsten.

Rena utvecklingsprojekt nämns också. Någon kommun arbetar med ett projekt med grupp på nätet, ett försök som studeras av forskare. En annan hoppas på utveckling av universellt föräldrastöd.

DIAGRAM 3

Vilka tre åtgärder anser du är viktigast för att utveckla stödet till barn och unga i familjer med missbruksproblem? (Fler svar möjliga.)

Uppgifter gällande år
2013 2014 2015

Diskussion

I detta avsnitt relateras resultaten till tidigare kunskap inom området. Först något om den använda metoden.

Metoddiskussion

Ett par kommuner har kommenterat enkäten, i ett fall har tekniken uppfattats som bristfällig, i ett annat att frågorna är för detaljerade och därför svåra att besvara på ett enkelt sätt. Det är korrekt att flera respondenter förefaller ha haft svårt att besvara frågorna. Men det stora flertalet av kommunerna ger svar som både är lätta att tolka och som verkar välgrundade. De största svårigheterna verkar gälla de frågor som kräver en rangordning av olika alternativ. Det kanske helt enkelt är svårt att välja, underlag saknas eller prioriteringen uppfattas som besvärlig.

Svårigheterna att besvara frågorna kan anses intressanta i sig. Möjligen speglar svårigheten för vissa kommuner det faktum att flera kommuner inte verkar ha någon egentlig kontroll över stödinsatserna till barn i missbruksmiljöer.

Ett specialfall här är Göteborgs stad. Det är en kommun med flera kommundelar, som i dessa avseenden delvis kan ses som självständiga enheter. Således kan det finnas betydande skillnader mellan dessa kommundelar. De senaste tre åren har svaren på antalet barn som deltar varierat mellan 81 (2013), 1800 (2014) och 10 (2015). Endast fem av tio stadsdelar har svarat på årets enkät. Av dessa har vissa stadsdelar uppgett att de inte hänvisar, andra att de inte vet och ett par stadsdelar att de har verksamhet för ett mindre antal barn. Som jämförelse kan nämnas åren 2010 och 2011, då vi i Junis rapport redovisade uppgifter som enbart gällde deltagande i Bona Vias stödgrupper. Antalet deltagande barn var då 52 stycken.

Naturligtvis innebär det en svårighet i tolkningen och värderingen av uppgifterna, när sådana skillnader redovisas. Enda sättet att eliminera denna svårighet förefaller vara att avstå från vissa frågor, exempelvis om antalet barn som får stöd. Men just detta är ju en väsentlig del av syftet. Kanske är en framkomlig väg att göra en eller flera fördjupade studier avseende vissa kommuner.

Resultatdiskussion

Vad gör det svårt att svara? Någon kommun anger att de insatser som erbjuds också erbjuds till andra målgrupper. Liknande resonemang förs av andra: ”svårt att uppskatta, problematiken varierar”. Det blir med andra ord olika insatser, men skälen till dem kan variera.

Vi är medvetna om att kommunerna troligtvis tolkar, eller väljer att svara på våra frågor, något olika. Vi kan se att vissa kommuner exem-

pelvis anger siffror som enbart gäller barn som deltar i stödgrupper riktade till barn i missbruksmiljö. Andra förtydligar att deras angivna siffra gäller barn som erhåller insatser från socialtjänsten, där det finns vetskap om att det förekommer missbruk i familjen. Om dessa insatser är specifikt inriktade på att hjälpa barnet att tala om och få stöd för sådant som är kopplat till själva missbruksproblematiken framkommer dock inte av kommunernas svar.

Kommunerna skiljer sig åt i synen på om stödverksamhet är något som är biståndsberättigat enligt socialtjänstlagen. Någon kommun menar att de inte kan ta fram underlag eftersom det inte är ”en verksamhet som man har bistånd till”. En annan kommun svarar å andra sidan att ”föräldrar behöver från 2015 ansöka om bistånd hos kommunens socialtjänst för att barn ska kunna gå i barngrupp”. Således finns diametralt olika tolkningar av lagstiftningen. Socialtjänstlagen ger möjlighet till bistånd för ”livsföring i övrigt”, vilket kan inkludera till exempel behandlingsinsatser. Det är svårt att se att det inte skulle kunna vara möjligt att se det som bistånd – men samtidigt blir det ett problem om tillträdet till stödverksamheten försvåras. Socialtjänstlagens anda är att alla ska få den hjälp de behöver och att socialtjänsten ska träda in när andra parter inte fyller dessa behov. Från 1998 finns också ett tydligt barnperspektiv i lagen, och barnets intresse ska gå före den vuxnes. Frågan är om alla kommuner har organiserat verksamheten så att detta uppfylls?

FINNS EN ÖVERBLICK? Om vi utgår från de stora skillnader Göteborgs stad visar i svaren på antalet barn som får stöd de senaste tre åren kan vi konstatera att dessa stora skillnader inte motsvaras av förändringar i verksamheten. Även om man inom kommunens socialtjänst både har en ärlig vilja att hjälpa dessa barn och motsvarande ambition att svara korrekt på enkätens frågor visar det att kommunen inte har överblick. Stadsdelarna i Göteborg är säkerligen inte ensamma om detta.

Någon kommun påpekar att frågorna är svåra att besvara, och utan att ifrågasätta detta kan vi konstatera att barnen och ungdomarna med dessa svårigheter fortfarande i hög grad är osynliga för de instanser som kan och ska ge dem stöd. Det är knappast en tillfredsställande situation. Hur ska chefer och politiker kunna fatta beslut om en verksamhet där varken behov, insatser eller resultat är synliga eller anses gå att redovisa?

I många kommentarer kan man ana en vilja till utveckling, liksom en strävan att göra så gott man förmår utifrån de resurser som finns. Att kunna erbjuda någon form av stödverksamhet prioriteras troligtvis ibland framför att inte kunna erbjuda något alls, även om detta alternativ kanske inte når hela vägen fram.

Samverkan mellan närliggande kommuner kan tyckas positivt, men medför praktiska problem, vilket några kommuner påpekat. Det är till exempel inte alltid enkelt att ordna resorna för deltagarna. Även här är det nog ofta fråga om att man valt detta samarbete för att kunna erbjuda något alls.

SEDAN SOCIALSTYRELSENS första försök att bedöma omfattningen av stödinsatser i början av 1990-talet har en betydande utveckling skett. År 1993 uppskattades att det i landet fanns tio verksamheter med totalt 140 barn. Även om den studien är behäftad med stor osäkerhet, så har omfattningen av stödet utan tvivel ökat. Det innebär också en successiv uppbyggnad av erfarenhet och kompetens i landet.

Variationerna i antalet barn som får stöd kan inte förklaras med kommunernas storlek. Det förefaller helt enkelt som om vissa kommuner hittat sätt att rekrytera deltagare på, medan andra inte gjort det.

Möjligen kan en annan tendens utläsas i resultaten, det förefaller som om medvetenheten och ambitionerna generellt ökar. Detta kan ses både i de kvantitativa delarna och i kommentarerna som har lämnats. Undantag finns, men de är få. Om utvecklingen på det sättet går framåt är det extra väsentligt att utveckla metodiken i arbetet.

Utifrån forskningen (se bakgrundsdel) förefaller några aspekter mer väsentliga att utveckla:

- Rekryteringen av deltagare till verksamheterna är problematisk.
- Insatser som är lättillgängliga och attraktiva för målgruppen bör utvecklas och spridas.
- En stark skyddseffekt är att klara skolan. Samverkan mellan skola och socialtjänst behöver utvecklas.
- Skolan är en viktig arena för att upptäcka dessa barn, ge dem stöd i skolan samt bidra till rekrytering till olika stödverksamheter. För att uppnå detta behöver medvetenheten i skolan ökas.
- Föräldrastöd kan sannolikt ha en god effekt. Fortsatt satsning på detta och studier av kombinationer av insatser är önskvärt.
- Effekten av insatserna är tämligen osäker. Utvärderingar behövs.
- Det finns ett stort behov av forskningsbaserad kunskap om stödverksamhet och erfarenhetsutbyte kring exempelvis lyckad rekrytering till stödgrupper.

PÅ LÅNG SIKT har antalet barn i olika former av stöd ökat. Det är tveksamt om någon förändring i antalet barn som får stöd har skett de senaste åren: mellan 2000 och 3000 barn och unga. Detta bör ställas i relation till det antal barn som kan behöva stöd. Vi har tidigare redovisat bedömningen att omkring 400 000 barn växer upp i familjer

med riskabel alkoholkonsumtion. Det innebär inte att alla dessa barn nödvändigtvis skulle vara målgrupp för den typ av stödverksamhet som denna studie handlar om. Vi vet dock säkert att omkring 100 000 barn har en situation med föräldrar som är aktuella inom missbruks- och beroendevården, där en stödinsats med all säkerhet är starkt motiverad. Barnen som finns i dessa familjer tillhör de barn som är "kända" av vården och/eller socialtjänsten, i och med att deras föräldrar fått vård. Men de barn som idag nås av stödverksamhet är med andra ord mycket få, sett till behovet.

MÖRKERTALEN ÄR STORA när det gäller missbruk, och de som är anhöriga i familjer med missbruk. Barn i missbruksmiljö lär sig att dölja sina hemförhållanden. Att söka hjälp, oavsett om det gäller en kontakt med en lärare, en stödgrupp eller socialtjänsten, är för de allra flesta ett stort steg att ta. Det kan därför vara en svår uppgift för omgivningen att bedöma hur allvarlig situationen verkligen är för ett barn, och vilka stödbehoven är.

Vi kan dock anta att a) det stöd som idag erbjuds är av otillräcklig omfattning sett till antalet barn i missbruksmiljö, b) vi bör utveckla fler former för stöd till dessa barn.

Barn i missbruksmiljö är, precis som andra människor, olika. Exempelvis tilltalas inte alla av, eller upplever sig bli hjälpta av, gruppen som stödform. Där kan till exempel stöd via digitala kanaler vara en framkomlig väg att ge stöd, åtminstone som ett första steg. Tröskeln till att få och hitta stöd behöver bli betydligt lägre än vad den är idag.

Eftersom barn i missbruksmiljö inte är en homogen grupp när det gäller upplevelser och omfattning av problembild, kan det även finnas behov av en större bredd av stödinsatser beroende på problemens karaktär och allvar. Vi vet att forskningen visar att problemen för barnen tenderar att förvärras med stigande ålder, vilket innebär att det är viktigt och värdefullt att kunna göra så tidiga stödinsatser som möjligt. Sannolikt finns även samhällsekonomiska vinster att göra på det, vid sidan av de mänskliga.

REKRYTERINGEN AV DELTAGARE till olika former av stöd tycks vara den svagaste länken i kedjan. Någon kommun uppger att behovet inte har funnits under 2015. Det förefaller svårt att tro. Det är rimligare att anta kommunen inte har sett behovet, med andra ord haft svårt att rekrytera – något som många kommuner berättar om. Om en verksamhet inte förmår rekrytera deltagare hjälper det inte hur bra den är. Det verkar väsentligt att utveckla just detta område. Kanske kan kommuner som lyckats med rekryteringen dela med sig av sina erfarenheter? Behovet är

också stort av forskningsbaserad kunskap på området. Även brukar-perspektivet – barnens perspektiv – kan ha väsentliga förslag till förbättringar.

Vår undersökning försöker inte ge svar på hur tillgängligt stödet är, sett ur barnets eget perspektiv. Att ta reda på detta vore dock intressant och relevant för andra studier. Vad händer om en ung person kontak-tar socialtjänsten och ber om hjälp, även om denne inte vill uppge sitt namn eller kontaktuppgifter? Hur skiljer sig tillgängligheten åt i landets olika kommuner?

ÖKAD SAMVERKAN INOM KOMMUNEN lyfts av 155 kommuner som viktigast för att utveckla verksamheten. Samtidigt menar 140 kommuner att det behövs ökad informationsspridning. Detta kan vara två sidor av samma sak: flera kommuner har satsat på information i skolan. Kanske är bland annat den typen av samverkan vägen till bättre rekrytering – för att fler barn ska få det stöd de behöver.

Fotnot: Tidigare års rapporter kan läsas på Junis hemsida www.junis.org/rapport.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stöd-verksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? ¹			Ungefär hur många barn har deltagit under året?			
	2015	2014	2015	2015	2014	2015	2015	2014	2015	
Upplands Väsby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	8	6	–	
Vallentuna kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal ¹	Stödgrupp	Stödgrupp	11	4	9	
Österåkers kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	11	3	5	
Värmdö kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	10	3	10	
Järfälla kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	30	14	13	
Ekerö kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	0	–	–	
Huddinge kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	15	Ej svar	Ej svar	
Botkyrka kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	10	Ej svar	Ej svar	
Salens kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	5	–	4	
Haninge kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	28	15	13	
Tyresö kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	3	10	20	
Upplands-Bro kommun	Ej svar	Ja	Vet ej	Ej svar	Stödgrupp	–	Ej svar	10	–	
Nykvarns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	20	4	10	
Täby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	0	3	–	
Danderyds kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	4	9	16	
Sollentuna kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	–	Ej svar	6	4	Ej svar	
Stockholms stad	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	163	430	Ej svar	

STOCKHOLMS LÄN

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen. Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stöd- verksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? ¹				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2013	2014	2015	2015	2014	2015	2015	2015	2014	2015
Södertälje kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	40	–	–	29
Nacka kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	15	25	25
Sundbybergs stad	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal ¹	Stödsamtal	Ej svar	3	10	Ej svar	Ej svar
Solna stad	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	2	2	0	0
Lidingö stad	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal ¹	Stödgrupp	Stödgrupp	13	15	12	12
Vaxholms stad	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	–	–	–	–
Norrälje kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	–	12	17	17
Sigtuna kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	3	10	10
Nynäshamns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal ¹	Stödsamtal	12	7	5	5
Håbo kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	35	–	–	40
Älvkarleby kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	30	100	Ej svar	Ej svar
Knivsta kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	7	7
Heby kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	–	–	–	–
Tierps kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Uppsala kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	103	526	40	40
Enköpings kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	4	–	–
Östhammars kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen. Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

→ UPPSALA LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stöd- verksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?			Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? ¹				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2013	2014	2015	2015	2014	2015	2015	2015	2014	2015
Vingåkers kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	8	–	Ej svar
Gnesta kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Kontaktfam./pers.	Ej svar	Ej svar	0	–	Ej svar
Nyköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	88	63	63	63
Oxelösunds kommun	Ej svar	Nej	Ja	Ej svar	–	Stödsamtal	Ej svar	–	–	5
Flens kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	12	12	–	Ej svar
Katrineholms kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	20	20	20
Eskilstuna kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	54	20	18	18
Strängnäs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	0	15	8	8
Trosa kommun	Nej	Ja	Nej	–	Stödsamtal	–	–	3	–	–
Ödeshögs kommun	Ja	Ja	Nej	–	Stödsamtal	–	0	5	–	–
Ydre kommun	Ej svar	Ej svar	Nej	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	–	–
Kinda kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal ¹	26	20	5	5
Boxholms kommun	Ja	Ej svar	Ja	Kontaktfam./pers.	Ej svar	Familjegrupp	9	Ej svar	8	8
Åtvidabergs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal ¹	Familjegrupp	Stödsamtal	12	24	17	17
Finspångs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	10	8	10	10
Valdemarsviks kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	6	2	5	5
Linköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	115	–	–	220

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen. Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

→ SÖDERMANLANDS LÄN

→ ÖSTERGÖTLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? ¹				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2013	2014	2015		2013	2014	2015		2013	2014	2015
Norrköpings kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp		50	Ej svar	63
Söderköpings kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp		8	Ej svar	–
Motala kommun	Ja	Ej svar	Ej svar		Stödgrupp	Ej svar	Ej svar		15	Ej svar	Ej svar
Vadstena kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		8	4	6
Mjölby kommun	Ja	Ej svar	Ej svar		Stödsamtal	Ej svar	Ej svar		6	Ej svar	Ej svar
Aneby kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödsamtal	Kontaktfam./pers.		2	2	5
Gnosjö kommun	Ja	Nej	Nej		Stödsamtal	–	–		3	–	–
Mullsjö kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		–	2	5
Habo kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal		1	Ej svar	1
Gislaveds kommun	Ej svar	Ja	Ej svar		Ej svar	Stödsamtal	Ej svar		Ej svar	–	Ej svar
Vaggeryds kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp		3	–	17
Jönköpings kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Kontaktfam./pers.	Familjegrupp		30	100	20
Nässjö kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödsamtal	Stödgrupp	Ej svar		10	12	Ej svar
Värnamo kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Sävsjö kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödsamtal ¹	Stödsamtal		–	–	–
Vetlanda kommun	Ja	Ej svar	Ja		–	Ej svar	Stödsamtal		–	Ej svar	–
Eksjö kommun	Nej	Ja	Ja		–	Stödgrupp	Stödsamtal ¹		–	0	–
Tranås kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal ¹		10	20	30

JÖNKÖPINGS LÄN

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen. Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? ¹				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2013	2014	2015		2013	2014	2015		2013	2014	2015
Uppvidinge kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar		10	–	Ej svar
Lessebo kommun	Ja	Ja	Ja		Kontaktfam./pers.	Kontaktfam./pers.	Kontaktfam./pers.		0	–	–
Tingsryds kommun	Ja	Ej svar	Ej svar		Kontaktfam./pers.	Ej svar	Ej svar		1	Ej svar	Ej svar
Alvesta kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Älmhults kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp		–	–	–
Markaryds kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal ¹		–	3	–
Väckjö kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		12	13	5
Ljungby kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal ¹	Stödsamtal	Stödgrupp		10	15	25
Högsby kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar		1	1	Ej svar
Torsås kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Mörbylånga kommun	Ja	Ej svar	Ej svar		Stödsamtal	Ej svar	Ej svar		10	Ej svar	Ej svar
Hultsfreds kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal		Ej svar	7	8
Mönsterås kommun	Ja	Ej svar	Nej		Stödsamtal	Ej svar	–		10	–	–
Emmaboda kommun	Nej	Nej	Ja		–	–	Stödsamtal		–	–	4
Kalmar kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp		Ej svar	55	6
Nybro kommun	Nej	Ej svar	Ej svar		–	Ej svar	Ej svar		–	Ej svar	Ej svar
Oskarshamns kommun	Ja	Ej svar	Ej svar		Stödgrupp ¹	Ej svar	Ej svar		0	Ej svar	Ej svar

KRONOBERGS LÄN

KALMAR LÄN

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen. Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stöd- verksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? ¹				Ungefär hur många barn har deltagit under året?			
	2013	2014	2015	2015	2015	2014	2015	2015	2013	2014	2015	2015
Västerviks kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	–	–	25
Vimmerby kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal ¹	Stödsamtal ¹	–	–	–	–
Borgholms kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	5	6	4	4
Gotlands kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	12	9	6	6
Olofströms kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	10	8	8	8
Karlskrona kommun	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	4	4	Ej svar	Ej svar
Ronneby kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	0	0	4	4
Karlshamns kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	7	7	7	7
Sölvesborgs kommun	Ja	Ej svar	Ja	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	5	Ej svar	Ej svar	0
Svalövs kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	20	25	13	13
Staffanstorps kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Familjegrupp	9	15	6	6
Buriövs kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	7	10	5	5
Vellinge kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Östra Göinge kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar
Örkelljunga kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	Ej svar	5	50	50
Bjuvs kommun	Ja	Ej svar	Ja	Ja	Stödsamtal ¹	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	20	Ej svar	10	10
Kävlinge kommun	Ja	Ej svar	Ja	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	2	Ej svar	10	10

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.

Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stöd- verksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? ¹				Ungefär hur många barn har deltagit under året?			
	2013	2014	2015	2015	2015	2014	2015	2015	2013	2014	2015	2015
Lomma kommun	Ja	Ej svar	Ja	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödsamtal ¹	Stödsamtal ¹	0	Ej svar	8	8
Svedala kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal ¹	Stödsamtal ¹	10	3	10	10
Skurups kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	12	12
Sjöbo kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	10	10	11	11
Hörby kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	5	–	–
Höörs kommun	Ja	Ej svar	Ja	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	3	Ej svar	5	5
Tomeilla kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Bromölla kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Kontaktfam./pers.	Kontaktfam./pers.	8	10	5	5
Osby kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	6	5	12	12
Perstorps kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Klippans kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	17	25	25
Åstorps kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Båstads kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	Ej svar	20	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Malmö stad	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	120	–	–	–
Lunds kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	50	15	12	12
Landskrona stad	Ej svar	Ja	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal ¹	Ej svar	40	20	20
Helsingborgs stad	Ja	Ej svar	Ja	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	16	Ej svar	90	90

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.

Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stöd- verksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjöds (i första hand) under året?				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2013	2014	2015		2013	2014	2015		2013	2014	2015
Höganäs kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal		–	9	6
Eslövs kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		30	19	17
Ystad kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		9	8	11
Trelleborgs kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp		14	10	16
Kristianstads kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		15	10	8
Simrishamns kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		25	16	21
Ängelholms kommun	Nej	Ja	Ja		–	Stödsamtal	Stödgrupp		–	30	20
Hässleholms kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp		9	–	–
Hylte kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		2	3	4
Halmstads kommun	Ej svar	Ja	Ja		Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp		Ej svar	–	15
Laholms kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp		6	11	8
Falkenbergs kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		52	44	51
Varbergs kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		55	100	15
Kungsbacka kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		40	40	20
Härnäs kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		23	20	12
Partille kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		10	50	35
Öckerö kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp		1	10	8

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen. Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stöd- verksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjöds (i första hand) under året?				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2013	2014	2015		2013	2014	2015		2013	2014	2015
Stenungsunds kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Tjörns kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp		8	Ej svar	10
Orust kommun	Ja	Nej	Ja		Stödsamtal	–	Stödsamtal		0	–	3
Sotenäs kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		10	10	6
Munkedals kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Tanums kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Dals-Eds kommun	Ja	Ja	Ja		Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp		10	10	11
Färgelanda kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Äle kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal		10	Ej svar	60
Lerums kommun	Ja	Ja	Ej svar		Stödsamtal ¹⁾	Stödgrupp	Ej svar		4	10	Ej svar
Vårgårda kommun	Nej	Ja	Ja		–	Stödsamtal ¹⁾	Stödsamtal		–	–	10
Bollebygds kommun	Ja	Ej svar	Ja		Stödgrupp	Ej svar	Stödsamtal		0	Ej svar	8
Grästorps kommun	Ej svar	Ej svar	Ja		Ej svar	Ej svar	Stödgrupp		Ej svar	Ej svar	1
Essunga kommun	Nej	Nej	Ej svar		–	–	Ej svar		–	–	Ej svar
Karlsborgs kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar		Ej svar	Ej svar	Ej svar
Gullspångs kommun	Ja	Ja	Ja		Kontaktfam./pers.	Stödgrupp	Stödsamtal		1	4	–
Tranemo kommun	Ja	Ja	Ja		Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp		7	8	3

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen. Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stöd- verksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? ¹				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2013	2014	2015	2015	2013	2014	2015	2015	2013	2014	2015
Bengtstors kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	20	10	15
Melleruds kommun	Ja	Nej	Ja	Ja	Stödgrupp	–	Stödsamtal	Stödsamtal	8	–	0
Lilla Edets kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Kontaktfam./pers.	Kontaktfam./pers.	Ej svar	Ej svar	10
Marks kommun	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp ¹	Ej svar	Ej svar	7	30	Ej svar
Svenljunga kommun	Ja	Ej svar	Ja	Ja	Läger	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	8	Ej svar	3
Herljunga kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Vara kommun	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	–	3	Ej svar
Götene kommun	Ja	Nej	Nej	Nej	Kontaktfam./pers.	–	–	–	4	–	–
Tibro kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	Ej svar	2	Ej svar
Töreboda kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	10	0	–
Göteborgs stad	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	81	1800	10
Mölnåls kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	12	10	–
Kungälv kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	16	18	8
Lysekils kommun	Nej	Ej svar	Ja	Ja	–	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	–	Ej svar	10
Uddevalla kommun	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	20	16	Ej svar
Strömstads kommun	Ej svar	Nej	Nej	Nej	Ej svar	–	–	–	Ej svar	–	–
Vänersborgs kommun	Ja	Ej svar	Ja	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	22	Ej svar	24

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.

Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stöd- verksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? ¹				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2013	2014	2015	2015	2013	2014	2015	2015	2013	2014	2015
Trollhättans stad	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	39	28	32
Alingsås kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	–	30
Borås stad	Ja	Nej	Ja	Ja	Stödgrupp	–	Stödsamtal	Stödsamtal	3	–	–
Ulricehamns kommun	Ja	Ja	Nej	Nej	Stödgrupp	Stödsamtal	–	–	3	8	–
Åmåls kommun	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp ¹	Ej svar	Ej svar	3	6	Ej svar
Mariestads kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	–
Lidköpings kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	5	–	21
Skara kommun	Ja	Ja	Nej	Nej	Stödsamtal	Stödsamtal	–	–	6	5	–
Skövde kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	7	10	0
Hjo kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	–	1	–
Tidaholms kommun	Ej svar	Nej	Ja	Ja	Ej svar	–	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	–	5
Falköpings kommun	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal ¹	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	10	4	Ej svar
Kils kommun	Ja	Ej svar	Ja	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	0	Ej svar	–
Eda kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Kontaktfam./pers.	Ej svar	Ej svar	Ej svar	12	Ej svar	Ej svar
Torsby kommun	Nej	Ja	Ja	Ja	–	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	–	10	5
Storfors kommun	Ja	Ja	Nej	Nej	Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	–	–	0	0	–
Hammarö kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	5	10	7

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.

Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stöd- verksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? ¹				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2013	2014	2015	2015	2013	2014	2015	2015	2013	2014	2015
Munkfors kommun	Nej	Ej svar	Ja	–	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal ¹	–	–	Ej svar	1
Forshaga kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal ¹	Ej svar	Ej svar	Ej svar	5	5	Ej svar	Ej svar
Grums kommun	Ja	Ja	Ja	Kontaktfam./pers.	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	5	0	–	–
Årjängs kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	4	7	Ej svar	Ej svar
Sunne kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	6	15	13	13
Karlstads kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	15	6	12	12
Kristinehamns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	11	35	10	10
Filipstads kommun	Ja	Ej svar	Ja	Kontaktfam./pers.	Ej svar	Ej svar	Kontaktfam./pers.	10	Ej svar	–	–
Hagfors kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	10	5	–	–
Arvika kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	55	10	15	15
Säffle kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	6	6	10	10
Lekebergs kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	5	5
Laxå kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	10	20	10	10
Hallsbergs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	2	5	4	4
Degerfors kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	4	10	10	10
Hällefors kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	5	2	2
Ljusnarsbergs kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal ¹	Ej svar	Ej svar	2	2

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen. Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

ÖREBRO LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stöd- verksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? ¹				Ungefär hur många barn har deltagit under året?		
	2013	2014	2015	2015	2013	2014	2015	2015	2013	2014	2015
Örebro kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	75	96	Ej svar	Ej svar
Kumla kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	5	Ej svar	6	6
Askersunds kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal ¹	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	5	5	4	4
Karlskoga kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Nora kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	1	2	Ej svar	Ej svar
Lindesbergs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal ¹	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	10	–	–	–
Skinnskattebergs kommun	Nej	Ja	Ej svar	–	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	–	10	Ej svar	Ej svar
Surahammars kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal ¹	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	0	0	0	0
Kungsörs kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	2	6	Ej svar	Ej svar
Hallstahammars kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Norbergs kommun	Ja	Ja	Ej svar	Kontaktfam./pers.	Ej svar	Ej svar	Ej svar	5	8	Ej svar	Ej svar
Västerås stad	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	12	18	Ej svar	Ej svar
Sala kommun	Ja	Nej	Nej	Stödsamtal	–	–	–	15	–	–	–
Fagersta kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	0	0	5	5
Köpings kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	3	6	6	6
Arboga kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	8	5	5	5

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen. Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

VÄSTMANLANDS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? ¹				Ungefär hur många barn har deltagit under året?			
	2013	2014	2015	2015	2013	2014	2015	2015	2013	2014	2015	2015
Vansbro kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ja	Ej svar		Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	6	4	4
Malungs kommun	Ja	Ej svar	Ja	Ja	Kontaktfam./pers.	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	1	Ej svar	–	–
Gagnefs kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	–	–	Stödsamtal	10	–	0	0
Leksands kommun	Nej	Ej svar	Ja	Ja	–	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	–	Ej svar	10	10
Rättviks kommun	Nej	Ja	Ja	Ja	–	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	–	15	10	10
Orsa kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	Ej svar	5	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Ålvdalens kommun	Ej svar	Ej svar	Nej	Nej	Ej svar	Ej svar	–	–	Ej svar	Ej svar	–	–
Smedjebackens kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Mora kommun	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	2	3	Ej svar	Ej svar
Falu kommun	Ja	Nej	Ja	Ja	Stödsamtal	–	Stödgrupp	Stödgrupp	25	–	18	18
Borlänge kommun	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	100	100	Ej svar	Ej svar
Säters kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	5	10	8	8
Hedenora kommun	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp ¹	Ej svar	Ej svar	Ej svar	10	Ej svar	Ej svar
Avesta kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Kontaktfam./pers.	5	3	5	5
Ludvika kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	10	20	26	26
Ockelbo kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	5	0	0	0
Hofors kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	Ej svar	3	Ej svar	Ej svar	Ej svar

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.

Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stödverksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? ¹				Ungefär hur många barn har deltagit under året?			
	2013	2014	2015	2015	2013	2014	2015	2015	2013	2014	2015	2015
Ovanåkers kommun	Ej svar	Ja	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal ¹	Ej svar	5	15	15
Nordanstigs kommun	Ja	Ej svar	Ja	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	2	Ej svar	9	9
Ljusdals kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	12	3	5	5
Gävle kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	30	24	33	33
Sandvikens kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal ¹	Stödsamtal ¹	14	20	15	15
Söderhamns kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	12	11	16	16
Bollnäs kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	10	10	15	15
Hudiksvalls kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	24	24
Änge kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	5	4	8	8
Timrå kommun	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	–	7	Ej svar	Ej svar
Härnösands kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	10	10	12	12
Sundsvalls kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	26	30	40	40
Kramfors kommun	Nej	Nej	Nej	Nej	–	–	–	–	–	–	–	–
Sollefteå kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	–	–
Örnsköldsviks kommun	Ja	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	8	9	10	10

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.

Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stöd- verksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? ¹				Ungfär hur många barn har deltagit under året?			
	2015	2014	2015	2015	2015	2014	2015	2015	2013	2014	2015	2015
Ragunda kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	–
Bräcke kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal ¹	Stödsamtal ¹	Kontaktfam./-pers.	Ej svar	Stödsamtal ¹	5	8	Ej svar	Ej svar
Krokoms kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal ¹	–	Ej svar	10	–
Strömsunds kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	–	Ej svar	–	–
Åre kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	6	3	3	3
Bergs kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	5	–	15	15
Härjedalens kommun	Ja	Ja	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	10	8	Ej svar	Ej svar
Östersunds kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	16	27	8	8
Nordmalings kommun	Nej	Ja	Ja	–	–	Kontaktfam./-pers.	Stödgrupp	Stödgrupp	–	–	1	1
Bjurholms kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	3	3	1	1
Vindelns kommun	Ej svar	Ej svar	Ja	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Stödgrupp	Stödgrupp	Ej svar	Ej svar	0	0
Robertsfors kommun	Nej	Ja	Ej svar	–	–	Kontaktfam./-pers.	Ej svar	Ej svar	–	10	Ej svar	Ej svar
Norsjö kommun	Ja	Nej	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	–	Ej svar	Ej svar	0	–	Ej svar	Ej svar
Malå kommun	Nej	Nej	Ja	–	–	–	Kontaktfam./-pers.	Kontaktfam./-pers.	–	–	3	3
Storums kommun	Nej	Ja	Ej svar	–	–	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	–	5	Ej svar	Ej svar
Sorsele kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	Ej svar	0	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Dorotea kommun	Ej svar	Nej	Nej	Ej svar	Ej svar	–	–	–	Ej svar	–	–	–
Vännäs kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.

Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

JÄMTLANDS LÄN

VÄSTERBOTTENS LÄN

Kommun	Hänvisar socialtjänsten inom er kommun till någon typ av stöd- verksamhet för barn och unga i familjer med missbruksproblem?				Vilken typ av stödverksamhet erbjuds (i första hand) under året? ¹				Ungfär hur många barn har deltagit under året?			
	2015	2014	2015	2015	2015	2014	2015	2015	2013	2014	2015	2015
Vilhelmina kommun	Ja	Ej svar	Ja	Kontaktfam./-pers.	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	0	Ej svar	5	5
Åsele kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Umeå kommun	Ja	Ja	Ja	Kontaktfam./-pers.	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	25	31	35	35
Lyckeå kommun	Ja	Ja	Ja	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp ¹	Stödsamtal	Stödsamtal	6	10	15	15
Skellefteå kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	21	20	17	17
Arvidsjaurs kommun	Ja	Nej	Ej svar	Kontaktfam./-pers.	–	Ej svar	Ej svar	Ej svar	7	–	Ej svar	Ej svar
Arjeplogs kommun	Nej	Ja	Ja	–	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	–	4	0	0
Jokkmokks kommun	Nej	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Övertorneå kommun	Ej svar	Nej	Nej	Ej svar	–	–	–	–	Ej svar	–	–	–
Kalix kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	7	2	6	6
Övertorneå kommun	Nej	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	–	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Pajala kommun	Ej svar	Nej	Ja	Ej svar	–	–	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	–	0	0
Gällivare kommun	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar
Älvsbyns kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödgrupp	Stödgrupp	2	0	0	0
Luleå kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödgrupp	Stödsamtal	Stödsamtal	8	12	–	–
Piteå kommun	Ja	Ja	Ja	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	10	2	–	–
Bodens kommun	Ja	Ej svar	Ja	Stödgrupp	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	–	Ej svar	25	25
Haparanda stad	Ej svar	Ja	Ja	Ej svar	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Stödsamtal	Ej svar	0	10	10
Kiruna kommun	Ja	Ej svar	Ej svar	Stödsamtal	Ej svar	Ej svar	Ej svar	Ej svar	5	Ej svar	Ej svar	Ej svar

1) Kommunerna ombads här rangordna vilka stödformer som var vanligast. I tabellen anges den stödform som kom först i rangordningen.

Vissa kommuner gjorde ingen rangordning. Vi har därför valt en av de stödformer som rapporterats. För utförligt svar se www.junis.org/rapport.

NORRBOTTENS LÄN

Tips

FAKTALITTERATUR

Familjer med missbruk – om glömda barn och glömda föräldrar

Anna-Bodil Bengtsson, Ingegerd Gavelin, Book in demand 2004

Kärlek till döds: om droger, beroende och tillfrisknande

Gunnar Bergström, Pedagogkonsult 2014

De glömda barnen

Margaret Cork, CAN 1984

Flodhästen i vardagsrummet: om medberoende och om mötet med barnet inom oss

Tommy Hellsten, Verbum 1998

Lyssna på barnen

Barns funderingar kring vuxna och alkohol. Blå Bandet 2010

Våga fråga, våga lyssna, våga agera

Madeleine Pousette, SKL Kommentus Media 2011

Djävulsdansen – bli fri från medberoende

Ann Söderlund, Sanna Lundell, Bladh by Bladh, 2015

Kompisboken

UNF, Ungdomens Nykterhetsförbund 2005

Med rätt att vara barn – ett studiematerial från Junis

IOGT-NTOs Juniorförbund 2013

SKÖNLITTERATUR FÖR VUXNA OCH UNGA

När kalla nätter plågar mig med minnen av hur det var

Jessica Andersson, Lena Katarina Swanberg, Albert Bonniers förlag 2009

Svinalängorna

Susanna Alakoski, Albert Bonniers förlag 2006

Håpas att du trifs bra i fengselset

Susanna Alakoski, Albert Bonniers förlag 2010

April i anhörigsverige

Susanna Alakoski, Albert Bonniers förlag 2015

Kriget är slut

Morgan Alling, Bokförlaget Forum 2010

Om någon vrålar i skogen

Malin Biller, Optimal press 2010

Räcker det om jag älskar dig?

Katarina von Bredow, Rabén&Sjögren 2007

Jag blundar tills jag finns

Marie Björk, Idus förlag 2014

Blåbärsmaskinen

Nils Claesson, Ruin 2009

Flickan som inte fick finnas

Ethel G Ericsson, Norstedts 2007

Vi har ju hemligheter i den här familjen

Therése Eriksson, Ponto Pocket 2011

Felicia försvann

Felicia Feldt, Weyler förlag 2012

När mammas tankar ändrade färg

Sara Galli, Idus förlag 2015

Alkohol, alkovråål

Elisabeth Hagborg, Alfabeta 1999

Gabriellas resa

Elisabeth Hagborg, Tove Hennix Olika förlag 2009

Vill inte gå hem

Therese Hercules, Hallgren & Björklund 2010

Jag är Zlatan

Zlatan Ibrahimovic, David Lagerkrantz, Albert Bonniers förlag 2011

Anhörig

Katerina Janouch, Pirat 2004

Bli min mamma igen

Åsa Jinder, Bonniers 1991

Billie: Avgång 9:42 till nya livet

Sara Kadefors, Bonnier Carlsen 2016

Bergsprängardottern som exploderade

Lo Kauppi, Norstedts 2007

Mig äger ingen

Åsa Linderborg, Atlas 2007

När Åkes mamma glömde bort

Pija Lindenbaum, Rabén&Sjögren 2007

Jag älskar den pojken

Bosse Löthén, Telegram bokförlag 2010

Du satt på Karlavagnen

Caroline Nylander, Forum 2013

Kärlek och stålull

Lisbeth Pipping, Gothia 2010

Kylskåpsbolibompa: en bok om att bo i ett familjehem

Lisbeth Pipping, Vulkan 2015

Det ni inte såg

Patrik Sjöberg och Markus Lutteman, Norstedts 2011

Joy till världen

Viveka Sjögren, Libris förlag 2010

Imorgon är allt som vanligt

Lina Stoltz, Rabén&Sjögren 2014

Sara och den andra mamman

Olivia Trygg, Viktoria Olesen och Betty Regnström Larsson, Trygga barnen 2011

Århundradets kärlekssaga

Märta Tikkanen, Schildts&Söderströms 2015

Kärleksbarnet

Hillewi Wahl, Norstedts 2007

Hungerflickan

Hillewi Wahl, Norstedts 2010

Liten

Stina Wirsén, Bonnier Carlsen 2015

Kungen av Upp och Nerlandet: en saga för små och stora barn om missbruk i familjen

Ulla Zetterlind, Peder Osterkamp, Ulla Zetterlind förlag 2013

STUDIER OCH RAPPORTER

Barn som anhöriga

Rapportserie från CHESS, Stockholms universitet/Karolinska Institutet. Nationellt kompetenscentrum anhöriga 2013.

Föräldrar i missbruks- och beroendevård och deras barn

Fördjupade analyser av en kartläggning av föräldrar inom missbruks- och beroendevård i Sverige. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, 2014.

Barndom och föräldraskap i missbrukets skugga

Slutrapport från forsknings- och utvecklingsprojektet Barn i missbruksmiljöer (BIM), Regionförbundet Uppsala län och Uppsala universitet 2015.

Alkoholen och samhället, Tema:

Alkoholens skador i andra hand,

Rapport 2015/2016
IOGT-NTO och Svenska Läkarsällskapet 2015

Barn som anhöriga – hälsoekonomisk studie av samhällets långsiktiga kostnader

Nationellt kompetenscentrum anhöriga 2015

Om barnen i missbrukets skugga

Alkoholkommittén 2004

Barn i familjer med alkohol- och narkotikaproblem

Statens folkhälsoinstitut, 2008:28

Kommunernas stöd till barn som växer upp i familjer med missbruk

Rapporter från IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis, från 2005 och framåt. Finns att ladda ner på www.junis.org.

FILMER

Isblomma

Om Isa vars pappa är beroende av alkohol. Vänder sig till ungdomar i åldern 13 år och uppåt. Bona Via & duR Film 2009, www.bonavia.se.

sara.nu

Om tonåriga Sara som växer upp med missbruk. Producerad i samarbete mellan Fritid Stenungsund och Nösnäsgymnasiet Stenungsunds kommun, med hjälp av Pelikanen stödcentrum för barn i Stenungsund. www.pelikanen.info.

Svinalängorna

Om barns utsatthet för vuxnas missbruk. Baserad på Susanna Alakoskis bok med samma namn. Finns att köpa som dvd. Kan även beställas för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Sebbe

Sebbe är 15 år och älskar sin mamma för att han inte kan annat. Finns att köpa som dvd. Kan även beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Som en Zorro

Två bästa kompisar: den ene bor i fina huset och får allt han pekar på. Den andre bor med sin mamma, som dricker lite för mycket och har morgonrock hela dagarna. Kan beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Hasses dagbok

Hans Henrik Olsson är åtta år och skriver dagbok. Hans föräldrar är alkoholister. Animerad film av Johan Hagelbäck efter Siv Widerbergs bok Hasse. Årskurs F-2. Kan beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Mig äger ingen

Fritt baserad på Åsa Linderborgs självbiografiska roman med samma namn. Finns att köpa som dvd. Kan även beställas med filmhandledning för skolvisning via Svenska Filminstitutet, www.sfi.se.

Barn och anhöriga berättar

En filmserie för och om barn som är anhöriga, bland annat i familjer med missbruk. Nationellt kompetenscentrum anhöriga, www.anhoriga.se

WEBBEN

Al-Anon familjegrupper, www.al-anon.se

En gemenskap av anhöriga och vänner till alkoholister.

buff.nu

Barn och ungdom med förälder/familjemedlem i fängelse. På hemsidan går det att ladda ner "Anhörigboken" som innehåller praktisk information och råd.

Drugsmart, www.drugsmart.com

CAN:s sajt för information, chatt med mera. Särskild sida om missbruk i familjen med fakta, berättelser, hjälp och stöd. Kontaktuppgifter till landets stödgrupper.

Ersta Vändpunkten

www.erstavandpunkten.se

Ersta Vändpunkten vänder sig till anhöriga till missbrukare, och har stödgrupper för alla åldrar. Verksamheten finns i Stockholm, men det finns omfattande information och stödfunktioner även via nätet.

IOGT-NTO, www.iogt.se

Nykterhetsorganisation som erbjuder en drogfri gemenskap för vuxna. Kamratstödsverksamhet, kurser med mera som tar upp både beroende och medberoende.

jagvillveta.se

Brottsoffermyndighetens webbplats riktad till brottsutsatta barn och ungdomar, så att de får möjlighet att själva söka information om sin situation och var de kan få hjälp.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Mer om Junis: www.junis.org, info@junis.org, 08-672 60 70

I den här rapporten redovisar IOGT-NTOs Juniorförbund, Junis, vilken stödverksamhet som landets kommuner erbjuder barn som växer upp med missbruk eller beroende.

Vi ger också exempel på människor, forskning och verksamhet som gör skillnad för de här barnen.

Läs även våra tidigare skrifter från 2005–2015 där vi beskriver verkligheten för barnen och visar hur kommunerna jobbar med att ge stöd.

Rapporterna går att beställa på Junis hemsida.

www.junis.org